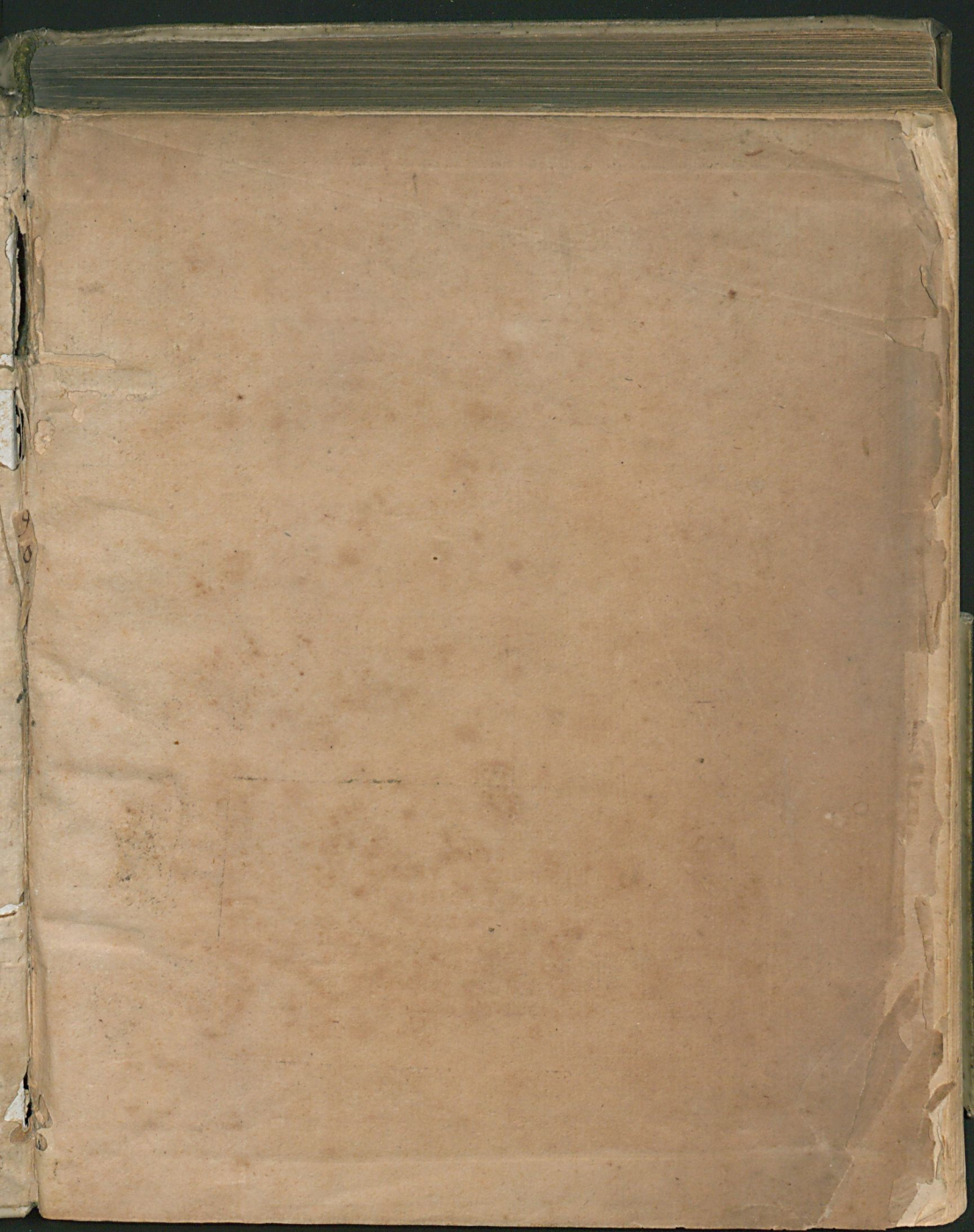
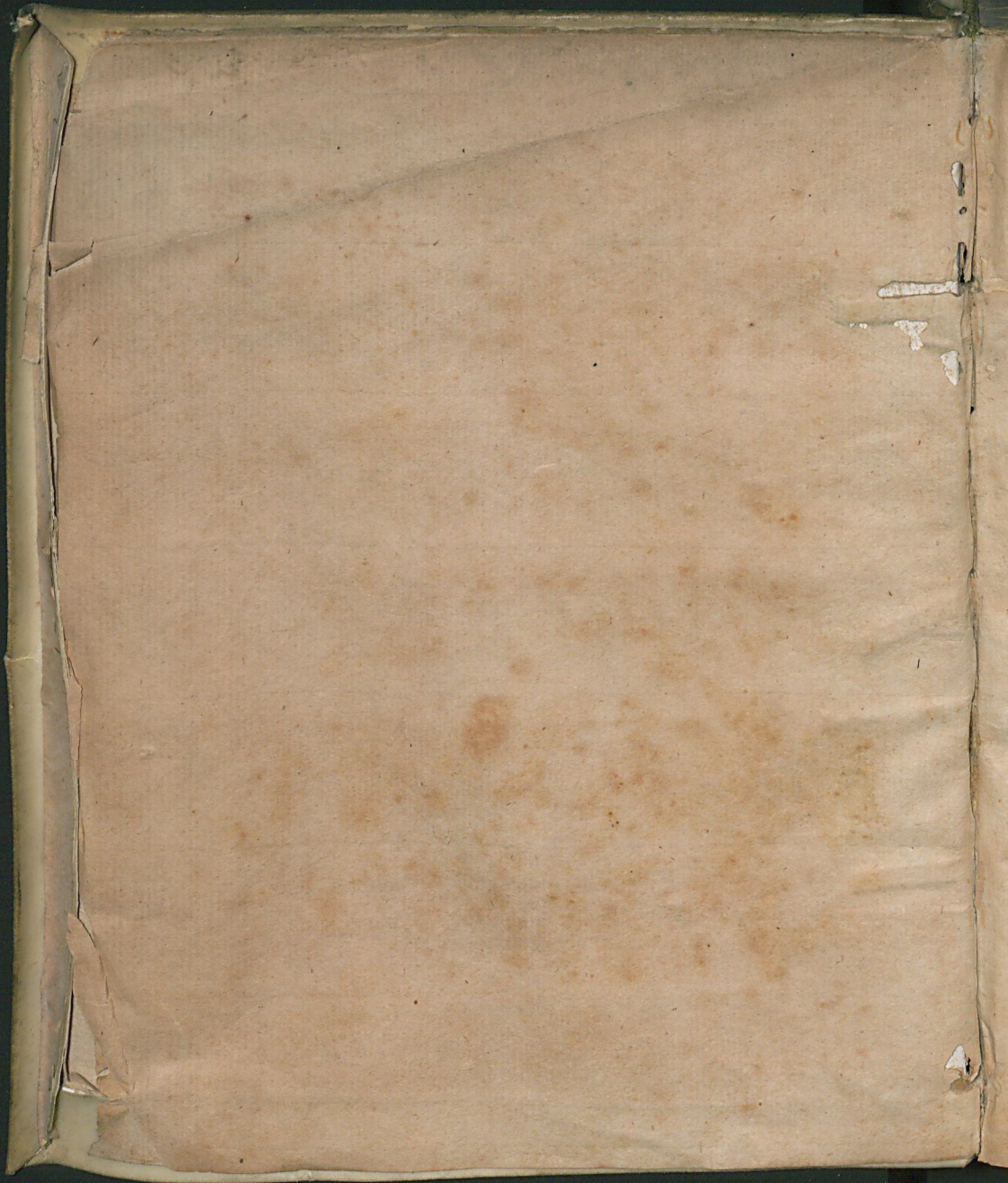

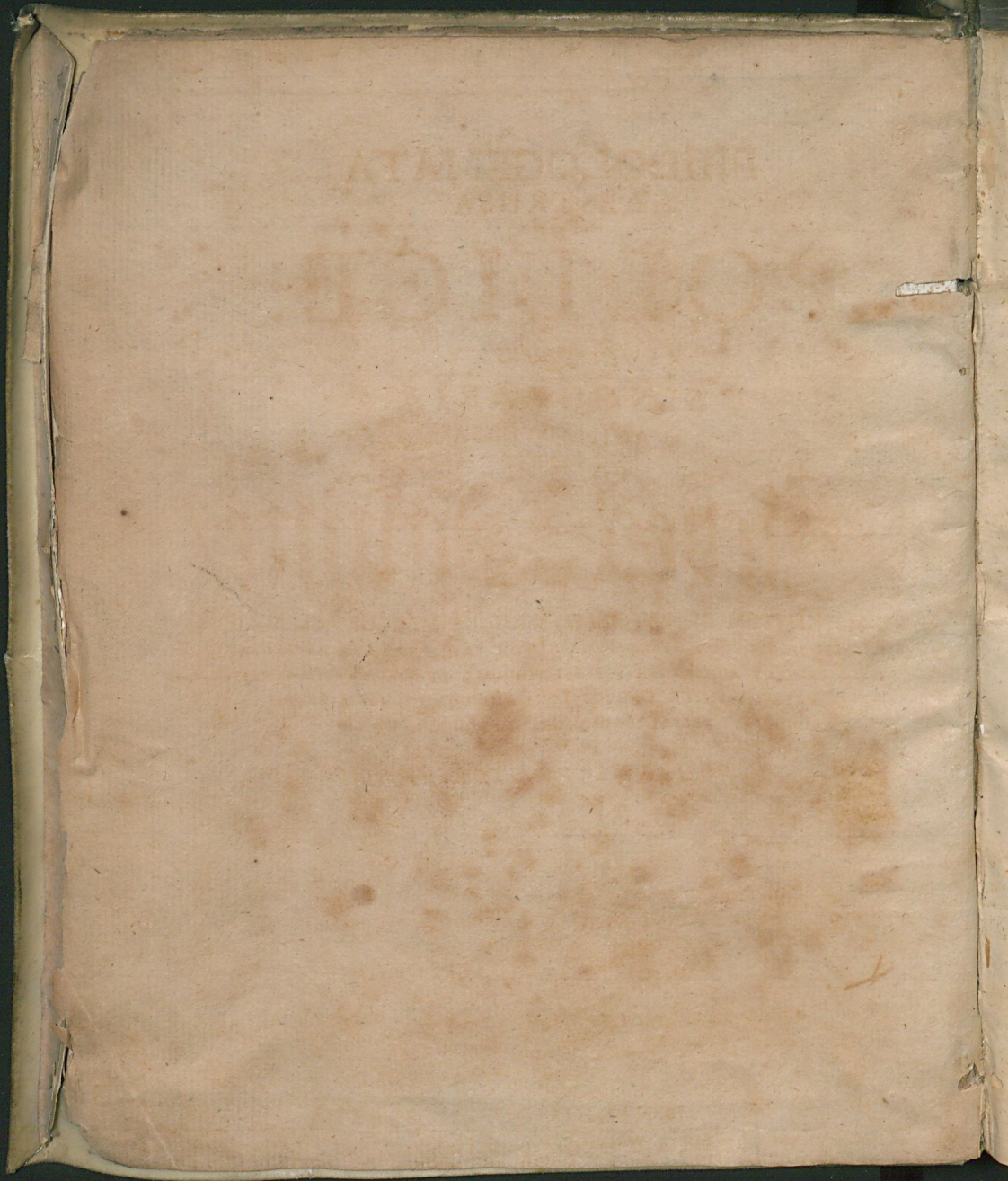
T De Pollice
2 Scientia et ignorantia incontinentis
3 De processu actionum moralium principio
4 An Aristoteles cognoverit creationem.
5 De iure quo homini homo in sermone obligatur
6 In perdoctam fl. Iosephi De Iesu CHRISTO
7 De iniusto Pontii Pilati Iudicio
8 De Gynaecocratia subsidiaria
De sermone Brutorum
De sterilitate mulierum
De morte in Undis
De Visu Galparum
De Nominib. atq. in signib. Lupinis
9 De Metallorum transmutatione
10 De expositione infantum
De philantia

EX LIBRIS
ILLVSTRISSIMI VIRI,
DN. DAN. LVDOLPHI,
LIB. BAR. de DANCKELMANN,
S. REG. MAI. BORVSS. CONSILIARII
STATVS INTIMI, cetera,
BIBLIOTHECÆ ACAD. FRIDERICIANÆ
TESTAMENTO RELICTIS.

ΣΥΝ ΘΕΩ.
DE
QVÆSTIONE
AN ARISTOTE.
LES COGNOVERIT
CREATIONEM?

EXERCITATIO,

QVAM

Permissu spectatissimi Philoso-
phorum Ordinis

PRÆSIDE

HENRICO RIXNERO
PHILOSOPH. MAG.

IN NOVI ÆULEI AUDITORIO MAIORI

Ad diem Septemb.

Publicè defendet

IOHANNES CONRADVS *Schneider*
Suabacensis Noricus.

HELMSTADI

Typis HENNINGI MULLERI Acad. Typ.

ANNO MDCCCLXX.

Ce 2103.
an 3

4

VIRIS

*Plurimum Reverendo Excellentissimo
atq; Clarissimo.*

DN. M. JOHANNI HENRICO URSINO
Pastori atque Superintendenti Purioris Ecclesiæ Ra-
tisponensium Vigilantissimo, Consistorii Ecclesiastici
Adfessori Primario, Scholarchæque
meritissimo.

Admodum Reverendo atq; Clarissimo,

DN. M. JOHANNI GEORGIO LANGIO,
ejusdem Ecclesiæ Pastori. fidelissimo
atque dignissimo.

Clarissimo atque Præcellenti

DN. M. IOHANNI CHRISTOPHORO VVIDERO
Gymnasii Poëtici Ratisponensis **RECTORI**
longè meritissimo.

Perquàm Reverendo atque Clarissimo

DN. M. CHRISTOPHORO SIGISMUNDO DO-
NAVERO, Pastori Ecclesiæ Ortenburgensis
Aug. Conf. vigilantissimo.

Dnn. Mecenatibus, Patronis, Præceptoris, Fautoribus ac
Promotoribus meis æternum colendis,

*Hoc exercitium Academicum in grati animi reuerentia
atque ulteriorem sui commendationem
humili animo*

Dedicat & consecrat

Respondens.

DE
 QVÆSTIONE
 AN ARISTOTELES
 COGNOVERIT CREA-
 TIONEM?

EXERCITATIO.

Qvæstio quam proponimus non est nullius momenti. Sunt enim qui concessâ creatione Peripateticam doctrinam nimium labefactari, imò omnes Aristoteli nervos violenter incidi, persuasum habent: Sunt etiam, qui nescio quo ausu vel animo, omnem de creatione considerationem à Philosophia exterminant, & aliò quò minime decebat, referūt: quos propterea vel oppidò falsos, vel rerum philosophicarum ignaros ac tutum deprehendas, quæstione istâ, cujus affirmativam tuebimur, quantū opus fuerit expēsâ. Moneo autē seposita, in præfeti multorum autoritate, ex solo Aristotele judicari Aristotelē oportere: Nam quod rectè & prudenter in Institutionibus Oratorij Fabij Quintilianus ait: *Non id statim legenti per-* lib. 10. c. 15
suasum sit, omnia quæ omnes Auctores dixerunt, utiq; esse perfectâ:
Nam & labant aliquando, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum suorum voluptati, nec semper intendunt animum, non nunquam fatigantur: Cum Ciceroni dormire interim Demosthenes, lib. 1. de nat. Deor. cap. 5.
Horatio etiam Homerus ipse videatur. Et Marcus Tullius: *Non tam autoritates in disputando, quàm rationis momenta querenda sunt:* id etiam hîc valet. Suppono porro, uti aliàs in probatio-

bationibus non ubique clara & oculos feriens litera postu-
latur, ejus autem vicem valida & legitimæ consequentiæ
supplent: Ita & in præsentimmortas sequelastorum nego-
tium confecturas esse, ac sufficere, si loca ex Aristotele
producta fuerint, quæ creationem evidenter & necessariò
inferunt aut supponunt, quicquid de ipsa *κρίσις* voce sit,
Aristoteli equidem, ut Doctores asseverant, non usurpata.

II. Dandum jam nobis est, creationem esse ex nu-
mero possibilium, & lumine naturæ cognoscibilem. Quic-
quid enim terminos non habet sibi invicem repugnantes,
id possibile est, & saltem per absolutam Dei potentiam, fieri
potest. Creatio verò, quæ est productio rei ex nihilo, ter-
minos tales non involvit. Igitur possibilis est, & per po-
tentiam divinam fieri potest. Major ex se patet: Nam pos-
sibile illud est, quod contradictionem non implicat, sive
terminos se invicem destruentes non habet: Vel ut Aristo-
teles inquit lib. ix. Metaph. cap. III. *ἔστι δὲ δύναμις τῶν, ἃ ἐὰν
ὑπάρξῃ ἢ ἐπέργεια, ἃ λέγεται ἔχειν τὴν δύναμιν, ἃ δὲν ἔσται ἀδύνα-
τον.* Hoc possibile est, cui si illius insit actus, cujus potentiam habere
dicitur, sive, si ponatur in actu ad quem est in potentia,
nihil eveniet impossibile. Quicquid autem absolute fieri non
repugnat, seu absolute possibile est, potentia Dei est obje-
ctum, & ita per eam produci potest: Quoad esse enim in-
finitus ac independens est Deus; Ergo & quoad posse ac
operari. Ex quibus etiam minor lucem suam sortitur:
Nam si productio ex nihilo contradictionem implicat, om-
nia produci necessum est ex præjacente subjecto & mate-
ria: (produci quippe *ex nihilo* & produci *ex aliquo*, opposita
sunt, quorum unum verum, si falsum alterum) Eo verò
stante, ne Deus quidem aliter quam in materia poterit o-
perari, & virtus porro supernaturalis agentis à virtute a-
gentis naturalis nihil differet, dependens erit, & conse-
quen-

quenter dependentem ac finitam essentiam supernaturā-
lis agentis importabit. Quod ipsum quam sit potius con-
tradictorium nemo non videt. Manet itaque, Creatio-
nem non habere terminos sese mutuo destruentes, & sic
esse possibilem.

III. Cæterum quia non omne possibile naturaliter
etiam cognoscibile est, deductione quadam ostendamus,
creationem lumine naturæ posse cognosci. Ea autem hæc
esto: Cælum ac terra, quia sui agnoscunt causam efficien-
tem, (quod nunc ut indubitatum accipimus,) facta sunt vel
ex aliquo & mediate, vel ex nihilo & immediatè. Non
verò ex nihilo; quia supponunt materiam: Ergò ex aliquo.
At si ex aliquo facta sunt, quæro quodnam illud sit? Ac in-
gerit se, quam modò nominabam, materia prima. Illa vel
rursus ex alia constat, & se priorem habet, vel non habet.
Si habet, non est prima, & porro quæro unde alia ista sit?
Si non habet, & nihilominus existit; per generationem et-
iam producta non est. Igitur per creationem: agnoscit
enim causam efficientem, etsi non agnoscat materialem.
Atque ita relinquitur, creationem naturali ratione esse co-
gnoscibilem. Accedit, quod nobilissimo & perfectissimo a-
genti ejusmodi actio (loquor de transeunte) quæ perfectio-
ni tanta ex æquo respondeat, competat. Transeuntes
autem in naturalibus subjectum, cui adstringuntur, respi-
ciunt, & ex hoc imperfectionem includunt. Superstit itaq;
oportet alia & supernaturalis, quæ subjectum non suppo-
nat. Ea vero creatio est.

IV. Thomas de Aquino parte I. Summæ, quæst. XLIV. art. I. in corp.
ex eo, quod quæ extra Deum sunt, esse suam ab ipso parti-
cipent, notitiam creationis videtur inferre. Quæstio enim
ibi est: *urum sit necessarium omne ens esse creatum a Deo?* quam
omnino de entibus extra & præter Deum, & entibus qui-
dem

deum positivis intelligi oportet, ne ipse Deus, qui, fatente quoque Thomâ, in entium numero est, à semet creatus dicatur & habeatur, vel in hunc censum privationes referantur. Respondet autem Thomas: *Necesse est dicere, omne, quod quocumq; modo est, à Deo esse. Si enim aliquid invenitur in aliquo per participationem, necesse est quod causetur in ipso ab eo, cui essentialiter convenit. Sicut ferrum fit ignitum ab igne. — Relinquitur ergo, quod omnia alia à Deo non sint suum esse, sed participans esse. Necesse est igitur, omnia quæ diversificantur secundum diversam participationem essendi, perfectius vel minus perfecte causari ab uno primo ente, quod perfectissime est.* Verba huc tendunt: Quæcumq; esse suum habent per participationem, habent id ab eo, cui ejusmodi esse essentialiter convenit. Sed quæ sunt extra Deum, habent esse suum per participationem seu communicationem. Ergo habent ab eo, cui ejusmodi esse essentialiter convenit: Et ex consequenti creata sunt. Ita Thomas.

V. Verum enim vero non satis illa nobis accurata videntur. Concedimus, ea omnia, quæ præter Deum sunt, à Deo esse, ipsique suam existentiam acceptam ferre. Concedimus etiam, quod Deus solus sit suum esse, sive id à se ipso habeat, nec ulla res alia præter eum à se ipsâ existat. Concedimus denique, ab uno, primo & perfectissimo ente, quæ diversificantur (ut Thomas loquitur) secundum diversam participationem essendi magis aut minus perfecte causari. Negamus autem, id omne quod per participationem in aliquo est, essentialiter convenire ei, quod causat sive participat. De pura existentia si sermo sit, equidem non refragor: Existentia enim non potest rei communicari, nisi ab eo, cui essentialiter convenit. Ut igitur e.g. Angeli existant (eorum enim existentia est per participationem) requiritur ut præexistat ipse Deus. Cæterum natura
ange-

angelica Angelis à Deo communicata est, nam & ipsi à Deo dependent) est que in ijs per participationem; nec dicere tamen licet, quod angelica, vel alia natura comunicata, Deo essentialiter competant. Exemplum verò de ferro ignito, quod tale ab igne fiat, particulare est, & universalem illam regulam tantum abest ut exhauriat, ut potius limitet. Ferrum enim, ita ignitum ab igne fit, ut in esse tali per illum intrinsecè constituatur. Sed non ex quacunque participatione statim provenit constitutio intrinseca, sive, ut clarius dicam, qui communicat non statim eo ipso intrinsecè constituit; quemadmodum tot participationum genera, quæ à causa efficiente proficiscuntur, argumento sunt. Sane causa efficiens potest producere effectum, specie à se diversum. Effectus itaque iste esse suum habet per participationem; nec ejus tamen constitutionem efficiens ingreditur. Hactenus ergo Major in argumento Thomæ vera est: Quæcunque habent esse suum per participationem ratione intrinsecæ constitutionis, & quidem quatenus uno conceptu illud absolvi potest; habent id ab eo cui ejusmodi esse essentialiter convenit: Vti materiatum tale est à materia: paries albus fit ab albedine. Eo autem pacto Minor admodum ambigua erit & lubrica: si enim de intrinseca constitutione subsumatur, uti fieri omnino debet, nihil pro cognoscibilitate creationis naturali ex hoc argumento inferri potest; cum nulla sit consequentia: Quæ extra Deum sunt, habent esse suum quo ad intrinsecam constitutionem ab eo, cui tale esse essentialiter convenit; Ergo creata sunt: quia creatum esse dicit dependentiam à causa externa: Intrinsecè autem constitui, dependentiam à causa internâ. Sin ita subsumatur: Quæ sunt extra Deum habent esse suum per participationem, intelligendo, prout illud à causa
exter-

externa dependet & productum est; quatuor terminorum vitio syllogismus oppidò laborat.

VI. Notanter autem limitationi Majoris adjecti: *quatenus uno conceptu illud absolvi potest.* Si enim esse rei duos essentielles conceptus involvat, ne tum quidem verum est, ea, quæ esse suum per participationem ratione intrinsecæ constitutionis habent, habere id ab aliquo, cui ejusmodi esse essentialiter convenit. Corpus enim naturale esse suum habet à materia & forma, (quæ sunt duo quidditatis & essentielles conceptus) & ex ijs intrinsecè constat; nec materiæ tamen competit esse corporeum, neq; formæ; sed ex unione illarum corpus naturale demum resultat.

VII. Etsi verò Thomæ ratio rem non componit, certum tamen est, & paulo ante evidenter patuit, creationem lumine naturæ cognoscibilem esse; id quod ante omnia monstrandum erat: nisi enim cognoscibilis naturaliter foret, frustra in quæstionem veniret, an Aristoteli cognita fuerit? Nunc verò, quoniam prius illud indubitatum est, non immeritò de perspicacissimo illo & absolutissimo Philosopho in specie quæritur, an creationem cognoverit, & an cum principijs eius illa conveniat? Id autem Simplificium, veterem Peripateticum, absolute negavisse nonnulli referunt. Et ita esse videtur: Nam in Commentarijs ad Octavum Physicorum, circa finem Digressionis primæ contra Joannem Grammaticum, secundum Aristotelis, ut opinatur, doctrinam ait: *Si non semper erat mundus, patet quod Deus illum condidit tanquam ex his que non sunt, qua sententia est eorum, qui laborant amentia valde. Quod vero ea, que à Deo producuntur, sine medio æterna omnino sint, & non fiant, Aristoteles patefecit.* Sed clarè & rotundè tamen mentem suam Simplificius non expressit; quin scribit in præcedentibus:

Aristo-

Fol. 230. b.

Aristoteles causam cæli & æterni motus asserit esse ipsum De- fol. 29. 4.
um, nisi illud ingenitum, atq. expers interitus esse demonstrat: Et
ad contextum istius libri decimum commentatus est; dici- comm. 10.
tur id genitum seu creatum, quod prius non est & postea est, & in
aliqua temporis parte subsistere cæpit; qua significatione Aristoteles
utitur genito, & videns ipsum contra æternum, sive, istam J̄s ge-
niti acceptionem æterno opponens. Hinc enim sequi-
tur, J̄o ingenitum seu increatum. Philosopho ad Simplicij
explicationem illud esse, quod absque ulla temporis diffe-
rentia semper est. Quod autem tali ratione (excepto ta-
men Deo) ingenitum & increatum est, alio modo, nempe
ab æterno, creatum esse non repugnat. Huc pertinent,
qua in Commentario ejus LXXX. ad libr. I. Phys. leguntur:
Aristoteles dixit, materiam esse ingenitam & incorruptibilem.
Sed si ingenita & incorruptibilis (ajunt & objiciunt quidam) ma-
teria est, quomodo ergo ipsa prima non est aliquod principium, seu
etiam DEVS? Nam si ex Deo proficisceretur & produceretur, non
esset ingenita. Respondet Simplicius: Aristoteles non dicit,
ingenitum esse, eò (non accipit vocabulum ingeniti in hoc sen-
su) quod non pendet à causa, sed quod aliquo temporis initio non
est factum. — Aristoteles materiam prorsus ut elementare prin-
cipium ponit, quod non erit contrarium efficienti nec finali cause.
Item Comment. LXXXI. Aristoteles scribit ac voluit, esse causam
effectricem cæli.

IIX. Negativam quoque dicitur arripuisse Averrõ-
es Cordubensis. Ejus discursum ex comm. IV. super
VIII. librum Physicorum, ut considerari possit, subjiciam.
Ex Aristotelis definitione motus, inquit, apparet bene, impos- in med.
sibile esse generationem esse ex non esse puro. Generatio enim est
motus, & est necessarium rem motam esse in actu ad esse motus: &
ideo impossibile est aliquod ens generari à nullo, quod est in potentia
ens tantum, v. g. prima materia, secundum quod potest intelligi nuda
à for-

forma, nedum ut generetur ex non esse. Et etiam apparet hoc
idem ex significato huius sermonis, hoc generari ex hoc. v. g. album
fieri ex nigro, & universaliter contrarium ex contrario. non est di-
cere, quod ipsum contrarium mutatur in suum contrarium: Illam
enim albedinem fieri nigredinem impossibile est, aut ipsum calorem
frigus. Illud igitur, quod impossibile est transmutari in subiectum
generati, & est illud, ex quo est generatio: & illud est subiectum
contrarij. Et cum ita sit, & non esse est unum contrariorum, impos-
sibile est ejus naturam mutari in esse: Ergo impossibile est aliquid
generari ex eo, nisi per accidens: Ideo dicitur, quod dies fit ex nocte,
id est, post recessum noctis, & frigidum ex calore, id est, post calorem.
Est igitur necessario aliquid, cum quo adjungitur non esse, ex quo fit
generatio essentialiter. Et hoc notum est per se. Et antiqui omnes con-
veniunt in hoc. Ista Averroës; quæ dum non tantum ex sua,
sed & Aristotelis, ut sibi persuadet, sententiã asserit & di-
sputat, cognitum ipsi quicquam de creatione fuisse, tradi-
tur, ut dixi, negare. Iungam verba Iavelli ex libri XII.

adtertium. Metaph. quæstione v. Commentator (Averroës) inquit, in
doctrinæ physicorum in commentario quarto tenet, impossibile esse
aliquid fieri ex nullo præsupposito, quoniam omnis mutatio subie-
ctum supponit; & deridet vulgum, credens creationem: Et B. Tho-
mas arguit contra eum, utpote negantem absolute creationem, nul-
la facta distinctione cum novitate, vel sine novitate essendi. Dico
igitur inherens doctrinæ B. Thomæ, quod Averroës non admittit
conclusionem primam; nempe, Aristotelem statuisse creatio-
nem sine novitate essendi, quam Iavellus antea posuerat.
Quod autem Commentator non concedat secundam conclusionem,
videlicet, Aristotelem concessisse creationem cum novi-
tate essendi, nulli est dubium exercitato in doctrinæ sua (ejus).
Sic Iavellus; quanquam de Averroë secus alij sentiant.

IX. Sed quod fortè Simplicius & Averroës obscu-
re; Venerabilis Beda in Axiomatibus Philosophicis aperte
& confidenter, ac uno quasi verbo negat. Aristoteli, ait,

in explicat.
tituli: Mun-
dus est æ.

creatio rerum ex nihilo fuit ignota. Negavisse etiam Pletho^{tern. f. 195.}
nem in libro de ijs, quibus Aristoteles à Platone diffidet,
cap. i. Henricum Gandavensem quodlib. iix. quæst. ix. Bes-
fationem lib. ii. contra calumniatores Platonis cap. vi.
Gregorium Ariminensem in ii. dist. i. qu. i. Marsilium in
ii. quæst. i. artic. iiii. Iandunum ii. Metaphys. qu. v. testan-
tur Conimbricenses ad iix. Phisic. cap. ii. qu. ii. art. ii. &
Suarz Disput. Metaph. xx. sect. i. num. xxiv.

X. Alij discrimine utuntur: Quia enim res vel per
simplicem, quam vocant, emanationem, & ita creari pos-
sunt, ut ratione durationis cum creante semper existant,
naturâ autem illo posteriores sint: Vel ita, ut tam duratio-
ne quam naturâ antea non fuerint, & creatore simpliciter
sint posteriores: quæ creatio temporalis & cum novitate
essendi est: Hinc admittunt, Aristotelem creationem, sal-
tim in primo modo, cognovisse; quod & Thomam asserere
ac probare opinor, cum in Summa Theologiæ scribit:
Aristoteles dicit in secundo Metaphysicorum, quod id quod est ma-
ximè ens, & maximè verum, est causa omnis entis & omnis veri:
sicut id quod est maximè calidum, est causa omnis calidi. part. i. qu. 44 art. 1.
Creationem verò in secundo modo, s. temporalem, agnovisse
Aristotelem, olim negavit Augustinus Niphus in Expositi-
one Primi Physicorum, cujus ibi hæc sunt: *Animadverten-*
dam, quod creari potest intelligi dupliciter ex nihilo. Vno modo
in tempore; quia videlicet rem ipsam creatam nihil præcessit tem-
pore, quomodo rationalis anima ponitur de novo tempore
creata. Alio modo non in tempore, sed ab æterno, ipso nihilo
precedente non tempore, sed naturâ, sive ratione nostra concipi-
endi; quo nonnulli mundum creatum esse ab æterno ajunt ad men-
tem Aristotelis, quatenus ipsum mundum præcessit non esse secundum
rationem tantum. Questio nostra querit de creatione, quæ fit in
tempore de novo. — i. idcirco igitur mihi, cum præstatione dicen-
di aliter si aliter occurreret, quod Aristoteles per suam philosophan-
fol. 107. col. 1.
col. 20.

de modam creationem temporalem non cognovit. Genus enim philosophandi Aristotelis, ut auctor est Themistius, & habetur Metaphysices primo, differt à cæteris. Ab veteribus quidem, quatenus obscuritates & stirpes illorum transtulit in perspicuam quandam & propriam expositionem, & vim probationibus & Syllogismis adjecit. A Platone verò eo usq; videtur dissensisse, quod demonstrationes apertius illustriusq; inducit, quodq; earum principia à sensu & evidentibus rationibus sumit. Sic igitur philosophandi Aristotelis genus est per rationes sensibus conjunctas, vel illis quæ sensibus junctæ sunt: quem philosophandi modum in ultimo libro Posteriorum scimus ab ipso esse explicatum. His sic stantibus oportet ea dare in doctrina Aristotelis, quæ vel ille explicat, vel sequuntur ad ea quæ explicat, vel saltem quæ suo philosophandi generi non repugnant. Dicere, aliquod est in tempore creatum ex nihilo, repugnat suo philosophandi generi: quoniam aliquod esse creatum vel creari, sensibus non subjacet, immò sensus transcendit, nec potest sumi ab aliquo, quod sensibus subjacet. — Propter hæc videtur mihi esse dicendum, Aristotelem cum suis principiis creationem in tempore nullatenus cognovisse. Hæc Niphus. Et Benedictus Pererius lib. v. Phisic. cap. vii. Aristoteli, inquit, nunquam venisse in mentem, ut existimaret, creationem, quæ est novæ rei ex nihilo productio, esse possibilem, perspicuum & ut opinor certum faciam ex iis paucis, quæ subjiciam. Subjecit autem decem rationes, quas, ut & modò adscriptam Niphi, ordine infra examinabimus ac discutiemus.

In 12. Met.
quæst. 5.

XI. Sed Chrysofomus Iavellus, loco quem produximus, utramq; & temporalem, & eam quæ per simplicem est emanationem, Aristoteli perspectam fuisse statuit & propugnat. Dixerat: Adverte primo, quod ira res producatur ex nihilo, quod prius duratione habuit non esse. & tunc dicitur creatio cum novitate essendi, qualem ponunt dicentes, mundam creatum in tempore. Secundo, quod ita res producatur ex nihilo, quod solum prius:

prius natura & non duratione habuit non esse, & dicitur creatio sine novitate essendi, qualem ponunt dicentes, mundum creatum ab aeterno. Nunc ne subneget: Sit hac prima conclusio: Aristoteles ponit ad secundam creationem secundo modo, id est, sine novitate essendi. — Secunda conclusio: Aristoteles concedit creationem primo modo, id est, cum novitate essendi.

XII. Primæ autem classis Autores, hoc est illi, qui Aristotelem omnis creationis cognitione plane ac simpliciter destitutum fuisse contendunt, urgeant (1) quod ipsa creationis vox apud Philosophum non reperiatur. (2) quod productio rerum ex nihilo cum principijs eius stare non possit. Nam 1. passim inculcat, & tanquam certum supponit, ex nihilo nihil fieri. 2. Definit causam efficientem in ordine ad motum, qui, ut notum est, subjectum necessario requirit: Et potentiam activam in ordine ad passivam. Et licet à multis, ut excusent, prætendi soleat, Aristotelem cum ita definirer ad naturales tantum respexisse: Adhuc tamen videtur ob stare, quod in ipsis Metaphysicis, quæ rerum naturas in genere, & quatenus ab inferioribus præsciindunt, considerant, non aliter fecit, nullibique de causa supernaturali, & quæ ex nihilo quicquam sine subjecti concursu producat, locutus est. Certè Nicolaus Taurellus partè II. tractatus de Rerum Æternitate, hæc talia urget & scribit: *Multi in locis aperte docuit Aristoteles, ex materia & efficiente fieri quicquid sit.* *Ἀπὸ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ κινήσαντος, καὶ ἐξ ἧς γίνεται.* Quid multis opus est? Si nihil ex nihilo fieri possit, necesse est mundum à nullo unquam esse factum. Regeritur: loqui inibi Aristotelem non de divina sed de nostrate, naturalique actione. Credo equidem. At nunquam tamen fassus est, aliquam esse causam efficientem, quæ facere possit aliquid ex nihilo. Et cum non in Physicis modo, verum etiam in Metaphysicis multoties hoc ipsum asseruerit, manifestum est, ipsum effectorem nullam præter naturales agnovisse. Maxime vero

quod hac absolute, & circa omnem limitationem & exceptionem pro-
puleris. (3) Denique in secundi Metaphysicorum c. 1. Aristoteles
inquit: principia eorum quae semper sunt, verissima semper sint ne-
cesse est. Cujus dicti hic fortassis sensus esse potest: Mate-
ria & forma corporum coelestium, tanquam sempiterno-
rum & naturaliter nunquam interiturorum, non habent
causas: quae enim maximè vera sunt sive verissima, sunt cau-
sa omnis veri, & causam aliam ante se non habent. At qui
principijs istis causam nullam tribuit, is à se ipsis aeterna esse
affirmat; quod cum creatione & cognitione ejus directè pu-
gnat.

XIII. Cæterum ad singula in promptu est responsio.
Esto, apud Aristotelem *creationis* vocabulum non inveniri,
nil tamen inde causæ decedet, si rem ipsam, quæ per illud
denotatur, ibi offendamus. Nam etiam vocem *Trinitatis*,
& alias similes Sacræ Literæ non habent, nec dicere licet,
mysterij, quod eâ indicatur, fundamenta in Scripturis non
extare; sicuti id S. Pasc. havius lib. 1. de Spiritu Sancto cap.
iv. & v. rectè docet. Porro verum est, Aristotelem adstru-
xisse, ex nihilo nihil fieri. Communem enim hanc & rece-
ptam naturalium Philosophorum opinionem esse libro xi.
Metaph. c. vi. testatur: *Nihil ex non ente fieri, omne verò ex ente,*
text. 33.34. *fere omnium Physicorum est dogma.* Et in 1. Physic. cap. iv. Ana-
xagoras, inquit, putabat communem opinionem Physicorum esse ve-
rã, quod nihil sit ex eo, quod non est. — *Omne quod fit, necesse est fieri*
aut ex iis quæ sunt, aut ex iis quæ non sunt. Horum autè id quod est, ex
text. 75. *iis quæ non sunt, fieri impossibile est.* De hac enim convenienti opi-
nionem omnes, qui de Natura scripserunt. Et alibi: *Nos & ipsi dici-*
mus, fieri quidem nihil simpliciter ex eo, quod non est. — *Mirabi-*
le autem est hoc, & impossibile sic videtur, fieri aliquid ex eo, quod
non est. In Physicis autem, & de Physicis agens, princi-
pium illud Aristoteles usurpavit. Quis itaque tam stupi-
dus est

12
dus est, qui non advertat, axioma loqui de cursu naturæ,
ejusque sensum hunc esse: Ex nihilo, seu eo quod non est,
naturaliter nihil fieri. Fieri autem ex nihilo aliquid posse
supernaturaliter, per hoc Aristoteles non negat.

XIV. Est etiam illud verum, quod causam efficien-
tem in ordine ad motum; potentiam activam in ordine ad
passivam definierit. Nam lib. II. Phys. cap. III. ait: *Causa*
efficiens est, unde principium mutationis primum, aut quietis;
ut consultor causa: Pater filij, & omnino faciens facti, & mutans
mutati. Libro I. de Generatione & Corruptione cap. VII.
Effectiva causa est, unde principium motus. Idem docet lib. II.
de Generat. Animal. cap. VI. Quæ autem in secundo Physi-
corum dixerat, Vto Metaph. cap. I. ad verbum repetit: Ef-
ficiens causa est, *unde principium mutationis primum, aut quie-*
ris. Ut qui consuluit, causa: & pater prolis, & simpliciter faci-
ens, ejus quod factum est, & transmutativum transmutati. Ca-
pite XII. potentiam activam describit per *principium trans-*
mutationis in altero prout alterum est. Sed etsi ita fecerit A-
ristoteles, & causam efficientem, ac activam potentiam in
ordine ad subjectum descripserit, inde tamen, quod cau-
sam & potentiam supernaturalem non agnoscat, inferri
haud potest: DEVS enim in agendo nonnunquam subje-
cto absque omni imperfectione adstringitur. E. g. si ex la-
pide lignum faciat; de quo causandi modo & potentia ne-
gari nequit, quod sit supernaturalis. Si autem Deus, qui
causa supernaturalis est, actum supernaturalem in subje-
cto interdum exercet: Cur Aristotelicas causæ efficientis
& potentia activæ definitiones ad physicas tantum restrin-
gam? Equidem definitiones illas in naturalibus obtinere
dubium non est, sed ita tamen, ut, quando in Metaphysicis
adhibentur, omnis supernaturalis causandi ratio sine discrimi-
mine non excludatur. Nam quod in Metaphysicis etiam ad
multo

multò altiora, & causam ac potentiam, subjectum plane non supponentem, Aristoteles iuerit & pervenerit, ex ix. Metaph. cap. i. manifestum est, ubi ait: *Potentia & actus latius patent quam illa, quæ secundum motum solum dicuntur.* Per illa verò Aristotelem divinam potentiam innuisse, alibi monstravimus; uti & illud, quod sub Aristotelis potentiaæ & actus definitione (eadem ratio est causæ efficientis) non tantum omnes transeuntes naturales, sed aliqua etiam supernaturalis, ea scilicet, quæ res physicae, utpote in quibus potentia est obedientialis ad actum supernaturalem, mutari possunt, comprehendatur.

in Disp. de
potentiaæ
act. definit.
&c. §. 15.
16, 17, 18.

XV. Quod locum ex secundi Metaphysicorum primo capite attinet, pro nobis ille faciet, si rectè explicetur. Rectè autem & ad Aristotelis mentem exponunt Combricensis, dum per *principia sempiternorum*, non materiam primam vel formam, sed ipsam causam primam efficientem, DEVM, intelligunt. *Ille locus*, inquiunt in Comment.

c. 2. qu. 2.
art. 2.

ad ix. Physicorum, *aliter est interpretandus, ut sensus sit: Eorum quæ semper sunt, id est, corporum celestium & intelligentiarum, quæ nunquam intereunt, principia, hoc est, causam efficientem, finem, & exemplar, quod utiq. est ipse DEVS, non habere causam. Quo nihil verius.* Et Petrus Fonseca Commentarijs in libri ii. Metaph. caput. i. *Non est Aristoteles hac conclusione complexus materiam primam, non solum, quia non est prima causa simpliciter, cum non sit causa substantiarum separatarum, — sed etiam, quia non est maxime ens, sed potius, quæ infimum entitatis gradum teneat. Reliquum est igitur, ut solam primam causam finalem, efficientem, & formalem externam, quæ est exemplar rerum omnium, vocari principia verissima, quod sane verissimum est, cum ratio harum causarum in solum DEVM opt.*

ad text. 4.

Max. cadere possit. Iavellus in ii. Metaph. quæst. iv. triplicem effectum illius Aristotelici sententiam facit. *Primo: Principia semper*

ad secund.

Ordm.

semper

semper existentium cum sint semper, non habent aliquam causam ut
 sint aliquo tempore, & aliquo non, sed illa sunt causa aliis, id est, his
 inferioribus per motum cæli, quæ cum sint generabilia, aliquando
 sunt, aliquando non sunt. Cum hoc tamen fiat, quod recipiunt esse
 sempiternum à primo. Secundo: Principia semper existentium, id
 est, intelligentia, quæ sunt principia motiva corporum cælestium, non
 habent causam ut fiat, scilicet mobilia, vel quod moveantur, sed
 sunt causa alijs, scilicet corpori cælesti, & his naturalibus, quod
 moveantur. Tertio: Licet Philosophus loquatur in plurali, tamen
 intelligit pro singulari, quasi dicat: cum principium primum semper
 existentium, quales sunt intelligentia & corpora cælestia, sit pri-
 mum & maxime Ens, non habet causam ut sit, id est, à nullo pen-
 det, sed est causa alijs. Adjungit: Hæc tertia expositio videtur
 magis consona consuetudini Aristotelis. Consuevit enim, dum
 loquitur de separatis, sæpe transferre à plurali ad singulare, & è
 converso. Quod ibi probare annuitur. Franciscus Suarez
 Disput. Metaph. xx: Per illud plurale; principia sempiternorum; sect. 1. n. 35.
 solum Deum intelligere videtur Aristoteles, vel propter eminenti-
 am ejus, vel propter plures causandi rationes. Etiam Scotum
 ad Deum digitum intendisse opinor, quando in Expositio-
 ne secundi Metaph. scripsit: Aristoteles concludit: principia summi. un.
c. 2. n. 7.
 semper existentium, id est, corporum cælestium, cujusmodi sunt sub-
 stantia separata, semper necesse est esse vera, id est, sunt verissima:
 Cujus assignat rationem duplicem. Primo, quia non quandoquæ
 sunt vera & quandoquæ non: & in hoc præcellunt generabilia &
 corruptibilia, quæ quandoquæ sunt, & quandoquæ non sunt. Secundo,
 quia illis non est alia causa, scilicet suæ veritatis, sed illa sunt causa
 alijs; & in hoc præcellunt corpora cælestia, quæ licet sint sempiterna,
 tamen habent causam sui esse, & sui motus. Ad eum modum illi.

XVI. Contra, textum Aristotelis perverse ad mo-
 dum exponit, & violenter adulterat Taurellus, solus so-
 mnia sua aliquid esse opinatus. Liberales age simus, & tan-
 tum

loc. cit. fol.
863. seq.

2. mei 1.
6. 4.

tum chartæ, cui inscribantur, nunc impendamus. *Locus est egregius, inquit, & explicatu dignissimus, quem nescio an quisquam rectè intellexeris. Verba sunt Aristotelis: ἐν ἴσμεν δὲ τὸ ἀληθὲς ἀνευ τῆς αἰτίας. Ἐκαστον δὲ μάλιτα αὐτὸ τῶν ἄλλων, καὶ ὁ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπαίρει τὸ συνώνυμον, οἷον τὸ πῦρ θερμότερον. καὶ ἂν τοῖς ἄλλοις τὸ εἶπον τῆς θερμότητος. ὡς ἂν ἀληθέστατον τὸ τοῖς ὑπεροῖς αἰτίον τῆς ἀληθείης εἶναι. Διὸ τὰς τῶν αἰετῶν ἀρχὰς, ἀναγκάσιον αἰετῶν ἀληθείητας. Rerum semper existentium principia necesse est semper esse verissima. Expendit hanc Aristotelis positionem Taurellus, & ait: Quid per hasce res intellexit Aristoteles? An corpora cœlestia & intelligentias? Nihil minus. An materiam & formam corporum cœlestium? Minime gentium. Quid autem de his asserit Aristoteles? An hoc; causam non habere? Nequaquam. Nostram, si lubet, expositionem audi. Principia rerum semper existentium, semper sunt necessaria verissima. Per verum esse hic Aristoteles designare voluit τὸ ἀληθὲς εἶναι, verè id esse, quod dicitur esse quidpiam. ὡς δ' ἑκαστον ὡς ἔχει τὸ εἶναι, ἔτι καὶ τῆς ἀληθείης. Ita veritas est rei cuiusq̄, ut ejus est essentia. Quantum essentia, tantum etiam est veritatis. De quibus hic ergo rebus agitur? Num de eternis? Sic putant. Nos aliter. Totus examinetur contextus. Vnum quodq̄, maxime id est, quod ceteris, ut sint, est causa. τὸ συνώνυμον hic idem & nomen, & essentiam designat. Ut calidissimus est ignis. Etenim ceteris causa est ut calida sint. Manus mea calida est, propterea quod calidissimum contigerit lapidem. Hic non ex se ipso calidus erat, sed ab aqua fervente calorem concēperat, in quam injectus fuit. Et aliunde etiam calida erat aqua, nempe ab igne, qui non aliunde calorem accepit. Ignis ergo est τῶν αἰετῶν ex his res una, que semper sunt. Nunquam enim non calidus est. Quod in his tamen usu venit, que ab igne calefacta sunt. Sæpius enim sunt frigida. — Ignis semper verè est calidus, non aliquando, neq̄, ab alio habetur calidus sit, Num igitur ignis nullam agnoscat causam superiorē,*

rem,

rem, à qua calorem acceperit? Hoc docere videtur Aristoteles, Calorem non accepit aliunde, sed essentiam tamen à generante accepit, quam sequitur calor. A quo generante? Ab alio & prius existente igne. Vnde hic? Ab alio. Vnde rursus hic? Ab alio. Nullam hic ergo causam aliam præter ignem primam agnoscit Aristoteles? Ita est. Vera ergo est eorum sententia, qui negant, Aristotelem ullam aliam agnovisse causam efficientem præter physicas.

XVII. Audivimus! sed cum tadio, nec tamen sine admiratione. Miramur, ad textus seriem provocare Taurellum, & præcipere ut integra examinetur, ab ipso verò usque de què illam haberi, & Aristotelis præmissa verba pro lubitu, sine ulla collatione exponi. Miramur, ea quæ exempli & illustrationis loco Aristoteles attulit, à Taurello tanquam primarium negotium, de quo ex professo dictum & disputatum sit, incogitanter arripi. Demiramur, ex male intellectis & impertinenter positis aliquid ad extremum collectum, & optimo Philosopho affictum esse. Sed iste Taurelli mos est, ut nulla non grandia crepet, & nec cœlum interim nequè terram attingat. Nos nunc scopum, ad quem Philosophus primario collimat, prius manifestabimus, & sensum verborum ejus, de quo controversia est, deinceps eruemus,

XIIX. Docuerat in capitis principio Aristoteles, veritatis cognitionem homini partim difficilem esse, partim facilem. Et quod difficilis esset inde probârat, quia dignis modis eam nemo hæcenus consequutus sit, aut consequi possit: quia etiam, si ad singulos quis Philosophos transferit, & quantum quisque veritatis cognitioni addiderit, diligenter advertat, vel nihil vel parum adjectum esse, in propatulo sit futurum. Quod tamen ex parte facilis quoque foret, probârat inde, quia omnes ab ea ita non aberrant, ut nihil prorsus veri cognitum habeant, sed potius, si omnia, quæ

Omnes huc contulerunt, coacerventur, in magnum veritatis cumulum excretura sint. *Speculatio de veritate* (ipsius Aristotelis verba damus) *partim difficilis partim facilis est. Singnum autem sive indicium ejus est, quod neque satis eam aliquis assequitur, neque tamen aberrant omnes ab ea, sed quisque aliquid de natura & essentia rerum dicit: & singuli quidem aut nil aut parum ei addunt, ex omnibus vero collectis aliqua magnitudo fit. Quare si ita se videtur habere, ut in proverbio dicimus; Quis aberrabit à janua?* (Etsi fieri potest, ut ab interioribus domus aberretur, nec ea omnibus statim pateant; ab ipsa tamen janua, & in limine domus nemo facile aberraverit) *hoc modo profecto facilis esset. Totum a. & partem digne & accurate habere non posse, hoc ejus difficultatem ostendit.* Nempe primum & universalissimorum principiorum veritas facile innotescit ac intelligitur; ob hoc enim quod prima & communissima, etiam notissima sunt. Cetera autem axiomata & pronuntiata, quæ sub primis quasi partes comprehenduntur, & sic, ut illa, se nobis non ingerunt, difficulter cognoscuntur.

XIX. Hæc ita Aristoteles præmiserat. Postea ostendit: Veritatis considerationem ad speculativam Philosophiam, cum primis autem Metaphysicam, spectare, & inquit: *Rectè se habet, Philosophiam contemplativam scientiam veritatis appellare. Speculativa enim finis veritas.* Nec Philosophiam illam & Metaphysicam veritatem tantum considerare, sed considerare quàm maxime, cum consideret prima rerum principia sive causas primas, quæ utique maxime vera sive verissima sint: illud enim maxime tale esse, quod causa est omnibus alijs ut sint talia, ipsum verò ut tale sit nullam causam habet. Quoniam igitur prima illa rerum principia cause sint alijs omnibus, tum ut existant, tum ut vera sint, ipsa autem causam suæ existentia & veritatis nullam agnoscant: ideo

ideo verissima esse. *Nescimus*, inquit Aristoteles, *verum sine causa. Unumquodque verò id ipsam maxime aliorum est, (unum quodque præ cæteris maxime tale est) secundum quod alijs univocatio inest, (quod est causa univoca alijs ut sint talia) ut puta ignis est calidissimum: Etenim cæteris hic est caliditatis causa. Quare verissimum etiam est id, quod posterioribus, ut vera sint, causa est. Concludit: Propter quod principia semper existentium, necesse est verissima esse. Ratio est: Primò; Nec enim aliquando vera sunt, aliquando verò non, sed vera sunt semper. Secundò; Nec illis ut sint, aliquid aliud causa est, sed illa cæteris causa sunt, ut existant. Ex quibus tale tandem consuetarium colligitur: Quare ut secundum esse unumquodque se habet, ita etiam secundum veritatem.*

XX. Ita patet quid principaliter intendat & concludat Aristoteles: nempe, ut repetam, Metaphysicam considerare veritatem quam maxime, medio inde desumpto, quod prima rerum principia seu causam primam consideret, quæ utique sint maxime vera. Illa autem ad quodnam causarum genus pertinent? Sanè non materialia sunt, sed efficientia (alioqui impertinenter exemplo ignis, qui alijs caliditatis causa efficiens est, usus fuisset): quod & ipse Taurellus fatetur, prioribus suis ista jungens: *Turpiter hallucinantur, qui de causis materialibus hic Aristotelem agere existimant. Καθ' ὃν τῶν αἰτιῶν ὑπάρχει τὸ σύνολον. Id quod alia sibi similia facit, maxime dicitur esse tale, qualia dicuntur esse cætera. Causarum ista est efficientium descriptio, non internarum & constituentium, quales sunt materiales. Et hæc porro principia, ut sint & existant, juxta Aristotelem causam non habent, sed existunt ex & per se, suntque alijs potius ut existant causa. Ex quo evidens est, Aristotelem locutum esse de causa efficiente prima. Quæ autem hæc? Respondet Taurellus, esse ex Aristotelis opinione Ignem. Verum quo fundamen-*

damento? Vbinam Philosophus sive in Metaphysicis, si-
ve alibi de igne tanquam prima causa agit? Vbi dixit, I-
gnem effecisse seu produxisse substantias? Etiam qui per to-
tum vitæ suæ tempus talia curiosissimè apud Aristotelem
quærat, ne vellevissimum eorum indicium inveniet. Recte
itaque dicitur: Aristotelem vocabulo *principiorum* seu
causæ primæ, intellexisse *DEVM*: de eo enim tanquam de
principio & causa efficiente prima ipsum in Metaphysicis
egisse, vel ex libro duodecimo notum est. Imò lib. I. Met.
cap. II. diserte ait: *Deus (non ignis) tum causa omnibus esse
videatur, tum quoddam principium.* Quid, quod in fine capituli
III. expresse negat, Ignem esse rerum efficientem aut con-
servatricem causam? *Ut entia, inquit, bene se partim habe-
ant, partim fiant, nec ignem foras sis nec terram, nec aliud hujus-
cemodi quicquam verisimile est causam esse.* Nihil obstante
particulâ *totæ*, quam etiam in re certissima Aristoteles ad-
hibere consuevit. Et silentio prætereundum non est,
quam malè cum Aristotele egerit Taurellus. Ut Philo-
sophus id, quod intendebat, recte inferret, præmit-
tit, unumquodque præ cæteris maxime tale esse, quod est
causa univoca alijs ut sint talia, idque exemplo ignis, qui
cæteris caliditatis causa sit, illustrat. Taurellus ista, quo
cavillandi ansam haberet, a vide arripuit, & quasi de igne,
prout causa caloris est, ex instituto tractaretur, Ignem ex
Aristotelis mente primam causam constituit.

XXI. Quæ verò Aristoteli ista *dei vñsa* s. semper exi-
stentia? Dici optime potest, ut à principio explicabatur,
quod sint corpora cœlestia, ut quæ ab ipso passim æterna
vocantur, quat. scilicet nullum naturale agens datur, quod
destruat. Ignem autem esse, iterum vult Taurellus. Sed
modò statuit, Aristotelem ignem constituisse causam pri-
mam efficientem, & præter illum aliam non agnovisse.

Qui

Qui fieri ergo potuit, ut ignem hic sub sempiternorum nomine comprehenderet? Nam per *principia sempiternorum* secundam hanc Taurelli explicationem Aristoteles assereret, quod ignis sit principium & causa efficiens ignis, & consequenter causa sui ipsius. Tam verò absurdum & sui oblitum Philosophum fuisse, ne pueris quidem Taurellus persuadebit.

XXII. Denique, quo sensu Aristoteles principia illa vocat verissima? Verbis apertissimis & totam Taurelli glossam palam arguentibus semet ipsum explicat. Nemp̄ ideò verissima dici, quia *illis ut sint & existant aliquid aliud causa non sit, sed illa ceteris sint causa ut existant.* ἢ δ' ἐνεργεῖ ἀπὸ τῆς ἐνέργειας, ἀλλ' ἐνεργεῖ τοῖς ἄλλοις. Ut ita nemini obscurum amplius esse queat, totum Philosophi textum, cui exponendo modò intenti fuimus, huc tendere, quod DEUS causa sit cæli rerumque omnium: quo sane nihil verius, nihilque ad inferendam creationem ejusque cognitionem valentius.

XXIII. Veniamus nunc ad secundæ classis Autores, sive eos, qui Aristoteli temporalis, & quæ cum novitate essendi est, creationis cognitionem absolutè derogant. Adduximus autem Augustinum Niphum, & Benedictum Pererium. Ac Niphus quidem olim urfit, quod Aristoteles principia demonstrationum suarum à sensu desumat, totumq; ejus philosophandi genus sit per rationes sensibus conjunctas: Creationem vero temporalem, vel, ut ipse loquitur, aliquid in tempore esse creatum vel creari ex nihilo, sensus transcendere, iisque non subijci, imò sumi ab aliquo non posse, quod sensibus subjacet. Quæ ratio primò aspectu non videtur nullius valoris esse. Verum enim est, quanquam cum salis grano accipiendum, Aristotelem principia demonstrationum suarum desumere à sensu & experientia.

entia. Nam perquam manifesta sunt, quæ lib. xi. Poster. Ana-
lyt. capite xvi i. i. (ad quod, licet non citet, ipsum quoq; Ni-
phum respicere opinor) leguntur: *Ex ipsa experientia, inquit
ibi Philolophus, proficiscuntur omnis artis ac scientiæ principia.*
— *Scientiæ quidem, si ad ea pertinent, quæ eadem semper sine ul-
la mutatione permanent. Neque igitur certi cuiusdam generis ha-
bitus sunt nobis natura insiti, quibus principia intelligamus, neque
ex aliis habitibus prioribus ac notioribus oriuntur, sed sensibus mo-
do tribuenda est huius cognitionis origo.* Paulo post: *Cum se ali-
quod individuum sensibus offeri, tum primum animo comprehendit-
ur univ. sum genus. Etenim singulare quidem est quod sentitur,
sed sensus ipse intimaque cogitatio ad genus univ. sum pertinet.*
— *Animus aliquamdiu in hac atque illa communi notione conqui-
esit, idque consueque persequitur dum ad simplicissimam aliquam
latissimeque patentem notionem perveniat. Veluti huius atque
illius generis animantia tanisper considerat, dum ad communem
animalis notionem perveniat, ac deinde pari ratione ex hoc genere
ad alia progreditur. Ex his planum est, prima initia inductione
fieri nobis manifesta: quid enim aliud est profecta hoc modo à sen-
sibus notitia, quam inductio? Hac ibi Aristoteles, Quibus
multum consona addimus ex libri i, Poster. c. xv. Illud jam
propemodum est perspicuum, inquit, cui sensus aliquis desit, neces-
sario scientiam aliquam futuram, quod eam discere jam, ac perci-
pere non possit. Quicquid enim discitur, aut inductione aut de-
monstratione cognoscitur: ac demonstratio quidem rebus univ. s
continetur, inductio ex rebus singulis conficitur. Atque rerum uni-
versarum circa inductionem haberi cognitio non potest: id quod vel
apertissime ostendunt ea res, quæ cogitatione abducta, & ab ijs rebus,
quæ subsensum cadunt, separata, non possunt tamen plane ac per-
fecte intelligi sine inductione. Et quæquam hæres, hoc ipso quod
ad sensum traducuntur, non iam quasi abiunctæ separataque intel-
liguntur, semper tamen in ijs aliqua insunt, quæ non nisi hac ratione
mani-*

manifesta fieri possunt. Libro vi. Ethic. cap. 111. *Omnia scientia ejusmodi est, ut doceri; scibile verò, ut disci posse videatur. Ex praeognitis autem fit omnis doctrina, ut in Resolutorijs etiam diximus: Nam altera ex inductione fit, altera ratiocinatione. Atque inductio quidem principium est universalis, ratiocinatio ex universalibus. Sunt igitur principia, ex quibus constat ratiocinatio, quorum non est ratiocinatio: Ergo inductio.* Libri i. Metaph. capit. 1. *Omnes homines natura scire desiderant, signum autem ejus est sensuum dilectio. — Experientia pene simile quid scientia ac arti esse videtur. Per experientiam autem ars & scientia hominibus efficitur.* Largiamur igitur Nipho, Aristotelem demonstrationum principia delumere à sensu, ejusque philosophandi genus (si indiscretim id non intelligatur) esse per rationes sensibus conjunctas. Sed quod sub hac propositione subsumit (1) de ipsa creatione & creari, quod sensibus non subjaceat: (quamvis concedi hoc possit: nam creatio est facere & fieri indivisibile ac momentaneum, quod sensibus usurpari nequit). (2) Non posse creationem & creatum esse sumi ab aliquo sensibus subjacente: Atque hinc tandem infert, Aristoteli creationem temporalem fuisse incognitam; id considerationem, & seriam correctionem meretur.

XXIV. Ac primò quidem cum conditione principiorum demonstratorum rem demonstrandam egregiè Niphus confundit. Aristotelem principia demonstrationum à sensu petere dixerat. Unde etiam tantum de principijs ad creationem ducentibus, subsumi oportebat: nempe principia à sensib⁹ & sensibilib⁹ peti non posse, quibus creatio demonstraretur. Neque enim nunc quæri potest, an ipsa creatio, vel creari aut creatum esse, ut quod per principia demonstrandum demum est, sensibus subjaceat vel non subjaceat: sed an principia à sensib⁹ desumi nequeant, per que

non crea-

creatio demonstratur, & nos in eius cognitionem deveniamus. *Deinde* falsum est, non posse per ea, quæ sensibus subjacent, creationem colligi: uti ex deductione patet, quam pro naturali creationis cognoscibilitate supra instituebamus. Certè corpora naturalia tum simplicia tum mixta sensibus subjacere, nemo qui sensus habet negaverit: Ad creationem verò nos deducunt: quia enim mixta ex elementis, & hæc rursus ex materia constant, de istâ ad extremum quaestio erit, unde originem trahat: Et nisi in infinitum ratiocinatione tua abire velis, sistendum tibi in aliqua prima est; quæ, cum ex alia priori producta non sit, dependeat tamen à causa efficiente, consequentiæ evidentia judicatur creata esse. *Denique* fingamus, rectè dixisse Niphum, quod creari vel creatum esse non possit sumi ab aliquo, quod sensibus subjacet, hautquaquam tamen de creatione *temporali* inde præcisè concludi potest, quod Aristoteli fuerit incognita: quia ratio, quod is principia demonstrationum suarum petat à sensu, à quo principia ad eam ducentia defumi nequeant, æque (si quidem hoc posterius conceditur) valet ad derogandam Aristoteli cognitionem creationis sine novitate essendi, ac temporalis.

XXV. Misso Nipho (qui, ut postea subjicietur, re rectius considerata sententiam mutavit) Pererij tentemus umbonem. Is vero argumentorum ac testimoniorum (quorum plurima tamen unâ & eadem ferè responsione everti poterunt) magnò apparatu probare annititur, Aristoteli nunquam venisse in mentem ut existimaret, creationem temporalem esse possibilem. *PRIMO* opponit loca quibus Aristoteles dixit, *Ex nihilo nihil posse fieri: Esse impossibile, ex simpliciter non ente aliquid fieri.* Sed jam pridem ostendimus, Aristoteli de cursu naturæ & agentibus naturalibus sermonem esse, quæ ex nihilo, seu simpliciter non ente facere nihil posse, verissimum est.

1. Phys.
33. 34.

XXVI. Urget SECUNDO, quod in Physicis Philosophus
statuat, non quodlibet fieri ex quolibet, sed unumquodq; ex suo oppo-
sito, quod sit contrarium vel privatio. In Metaphysicis autem. O-
mne quod fit, ex aliquo, & aliquid fieri. Eadem autem quæ antea
responsio hîc valet. Qui quintum Primi Physicorum ca-
put, unde Pererius textum illum desumpsit, vel obiter sal-
tîm legit, nec videt, Aristotelem ibi de principijs natura-
libus, ad naturalem rerum generationem necessarijs, lo-
qui, illum utroque oculo captum esse certus sum. *Omnis, text. 41. &*
ait ibi Philosophus, *contraria principia physica faciunt*. — 47.
Quod igitur contraria quodammodo omnes faciunt principia,
manifestum est. Oportet enim principia neq; ex alterutris esse, neq;
ex alijs, & ex his omnia: contraria autem primis insunt hæc, ob id
quidem quod prima sunt, non sunt ex alijs: ob id vero quod sunt
contraria, non sunt ex alterutris. In septimo verò capite VII,
Metaphysicorum persequitur Aristoteles cœptam præce-
denti capite disputationem adversus ideas Platonis. Ete-
nim existimabat Plato, nisi ponerentur ideæ quædam re-
rum cujusque speciei, realiter ab ijs abstractæ, ad quarum
imitationem res generarentur, generationem omnem im-
possibilem fore. Id Aristoteles impugnaturus, hic non-
nulla, quæ ad institutum illud pertinebant, de rerum natu-
rali generatione tradit, & ex ijs capite sequenti Platonis
ideas evertit. Infit igitur Cap. VII: *Eorum quæ sunt, alia na-*
turâ, alia arte, alia casu sunt. Omnia item quæ sunt, & ab ali-
quo, & ex aliquo, & aliquid sunt. — *Ac generationes hæc qui-*
dem naturales eorum sunt, quæ à natura gignuntur. Id autem, ex
quores fit, materia dicitur. — *Omnia quæ sive natura, sive arte*
sunt materiam habent. Vti autem de naturali rerum gene-
ratione Aristoteles hîc tantum loquitur, ita & de natura
cursu intelligenda sunt, quæ post aliqua adjicit: *Impossibile*

est quicquam fieri, si nihil antea existat. Etiam Caput IX. à Phy-
fica generatione exorditur: Cum id quod fit, & ab aliquo fiat,
(hoc autem id esse dico, unde generationis principium est) & ex ali-
quo (esto autem hoc non privatio, sed materia) & fit etiam id quod
fit, ut globus aut circulus, aut quicquid aliud contingat, sicuti ipsum
as, quod subiectum est, non facit, ita neq; globum, nisi per accidens,
quia nimirum globus aeneus, quem facit, globus utiq; est. Etenim,
hoc aliquid facere, est hoc ex omnino subiecto, h. e. materia pri-
ma & informi, facere.

XXVII. TERTIO movet, quod Aristoteles semper de-
finit causam efficientem, per esse principium motus, nec usquam
vel leviter innuat modum efficiendi per creationem, imò nullibi
aliquam mentionem vel etiam verbum faciat creationis.
QUARTO, quod definit potentiam activam per passivam, dicens
illam esse principium transmutandi aliud in quantum aliud, & apud
eum nullum possit esse agens absq; patiente. Resp. Quo sensu
Aristoteles causam efficientem in ordine ad motum, & a-
ctivam potentiam in ordine ad passivam definerit, indica-
vi supra: Vti & hoc, quod præter naturalem causandi &
agendi rationem, aliam & supernaturalem omnino co-
gnoverit: Vnde hîc repetere superfedeo. Quantum ad
rem igitur mentionem creationis fecit Philosophus, (quod
& infra seorsim probabitur) quicquid sit de voce, quam
ideo quod expressa ab ipso non est, rem dubiam non face-
re, thesi XIII. dictum fuit. Gratis etiam dicuntur, quæ
QUINTO adfert: Nempe Aristotelem, uti clarum sit legen-
ti ejus libros, in omni productione requirere subiectum, ter-
minum à quo, videlicet privationem, vel contrariam, motum,
locum, tempus, prævias dispositiones, concursum causarum parti-
cularium, quæ res nullo modo cadant in creationem. Quid opus
erat toties coctam crambem denuò apponere? Certum est
& ambabus manibus largimur, illa omnia cum creatione
non

26, 14

non consistere: Certum tamen & istud est, nec legentem Aristotelis libros potest latere, illum ista, si simul sumantur, non in omni, sed solâ naturali productione requirere.

XXVIII. *SEXTO* inquit Pererius: *Aristoteles, (ut censent veteres Peripatetici, licet multi alij docti & graves viri contrasentiant) non concedit infinitam virtutem (ut vocant) in vigore; neq; immediatè sine causis secundis quicquam de novo posse à Deo fieri; nec eum aliter agere actione transeunte, quam per motum & lumen cæli; nec operari liberè, sed ex necessitate natura.* Resp. Censeant ita ex veteribus nonnulli. Non negat tamen Pererius, multos alios doctos & graves viros contra sentire. Neque nos, etsi omnes ita censerent, sed ex Aristotele sufficienter non ostenderent, imò si aliud ex illo monstrari posset, vel tantillum moveremur. Proferati hinc pridem sumus, autoritates in præsentia seponi oportere. Vellem verò, Pererium, qui cum veteribus facit, indicia quædam istius asserti ex Aristotele apposuisse; quod quum factum non est, solâ negatione, quæ vel ille, vel veteres hâc in parte dixerunt, excuti poterant. Ne quid tamen in nobis desideretur, age verbo contrarium ex Aristotele monstremus. Libro XII. Metaph. c. IX. Deum vocat *principium ac primum entium*, h. e. causam primam. Præcedenti vero septimo capite inquit, *A tali principio tum cælum tum natura*, (quæ causæ secundæ sunt) *dependet*. Quod si Deus secundum Aristotelem prima rerum causa est, & ab eo cælum adeoq; & motus ac lumen cœli, imo tota natura & naturalia dependet ac producta sunt, quâ quæso veritatis specie ex Aristotelis doctrina erui poterit, Deum absque secundarum causarum, & motus ac luminis cœlestis concursu non agere nec agere posse actione transeunte? Neque enim causæ istæ secundæ cum primâ concurrere poterant antequam existerent, & ab ea causarentur. Vt aper-

tam contradictionem involvat, Deum juxta Aristotelem
 esse primam & omnium rerum causam, & tamen secundum
 eundem absque ijs agere non posse; vel has ipsas in actioni-
 bus Dei transcuntibus necessariò concurrere; concurre-
 rent enim ante sui productionem. Ex quo jam & hoc evi-
 dens est, secundum Aristotelis Philosophiam dari infinitam
 virtutem & vigorem. Quidni enim infinitæ virtutis sit, qui se
 solo, & nemine cooperante, omnia produxit? Quanquam
 non nesciam, *Infinitum vigorem* ab alijs aliunde peti, & de
 virtute activa, indeterminatum coeli motum immediatè
 causante, explicari. Quod vero Deus liberè & contingenter
 non ex necessitate naturæ, ad Aristotelis mentem, opere-
 tur, ex x. Ethic. cap. iix. ut loca alia prætereamus, evi-
 dens est. Ibi enim Aristoteles: *Qui menti congruenter agit,*
hancq; excolit, & optime affectus & Deo charissimus esse vide-
tur. Nam si aliquam humanarum rerum curam dii habent, sicut
videtur, consentaneum fuerit ipsos gaudere re optima, atq; ma-
ximè cognata: Id verò mens fuerit: eosq; qui id maximè amant &
honorant, remunerari, utpote qui sibi amicorum curam habeant,
recteque & honeste agant. Hæc autem omnia sapienti maxi-
mè inesse obscurum non est. Is igitur est Deo charissimus.
 Fatetur hîc Aristoteles, Deum bonorum & sapientum
 curam habere, eosque remunerari: quod ipsum liberè ac
 contingenter fieri quis dubitabit? Nam si ex naturæ necessi-
 tate ita ageret, æquali affectu bonos malosve prosequeretur,
 & istis æque ac illis bona conferret. Certe Conimbricen-
 ses & Murcia diffiteri non audent, munera ista & amorem
 videri non necessitatis, sed libertatis esse: Qui & Ari-
 stotelem in Topicis dixisse referunt, quod Deus facere
 multa possit quæ non faciat: Quanquam interim conclu-
 dant, Deum agendi libertate circa mundi productionem
 & res

Con. i.
 Phys. c. 2.
 q. 5. a. 2.
 Murc. ibid.
 Disp. i. q. 1.

& res præcipuas universi, ab Aristotele exui. Quid? quod secundum Aristotelem animæ rationales in tempore à Deo creantur, ut in fine Dissertationis ostendemus. An vero ejusmodi actio necessitatis, & non potius maximæ libertatis est? Si enim ex naturæ necessitate Deus operaretur, ab æternò animas illas produxisset. Equidem, ut illud hic addam, si de actionibus immanentibus loquamur, Deum ex sententia Aristotelis agere ex necessitate naturæ, negare nolim. Deo enim, ut notum est, non solum intellectum tribuit, sed & *mentem* eum appellat. Intellectum autem divinum unquam otiosum & absque actione esse, impossibile est.

XXIX. *SEPTIMUM* Pererij argumentum ita habet: *Amplius Aristoteles, & Peripatetici putant, evidenter demonstratam esse æternitatem materiæ primæ in 1. Phys. t. 82. illo argumento, quia si unquam fuisset producta, oportet eam productam esse ex aliquo subjecto, quare ante primam materiam fuisset alia, & sic res procederet in infinitum. Sic & in 119. Physic. ac alibi, æternitatem motus, temporis, & mundi statuisse Philosophum, & toties inculcasse ac commendasse. Resp. Citatus ex primo Physicorum textus perverse & contra Aristotelis mentem à Pererio explicatur. Aristoteles isthæc loci planè non loquitur de productione materiæ primæ tanquam à causa efficiente, neque illam tale principium habere negat; negat autem tantum, eam habere principium materiale, & ostendit, quod per se ac quoad substantiam suam nec generetur nec corrumpatur, cum ipsa primum subjectum sit unde cætera omnia generentur, & in quod ultimum abeant. Imo si fiat ex alia, vel in eam resolvatur, & primæ tamen sit, esse illam antequam existat, & corrumpi priusquam corrumpatur. Secundum potentiam, ait, & substantiam incorruptibilem & ingenitam necesse est ipsam (materiam) esse. Si enim fiat & generetur, subjici aliquid oportet primum, ex quo*

quo inexistente fiat: Hoc autem est ipsius natura: quare erit ante-
quam fiat. Dico enim materiam, primum subjectum uniuscu-
jusq; ex quo fiat aliquid, cum insit, secundū accidens; & si corrup-
pitur aliquid, in hoc abibit ultimum: quare corrupta erit, ante-
quam corrumpatur. Hæc evidenter Aristoteles, quæ nihil fal-
si, nihil de materiæ æternitate, qualem quidem Pererius
fingit, continent. Quod si antiqui fortè Peripatetici, quos
Pererius laudat, ex Aristotelis isto textu similem materiæ
primæ æternitatem adstruere conati sunt, (quod persuasi
nondum sumus) rem Peripateticis dignam non fecerunt,
& hoc nomine à recentioribus, qui Aristotelis intentum
rectius assecuti sunt, multum superantur. Audiamus Au-
gustinum Niphum, Pererij alias complicem, in expositio-
ne textus LXXXII libri I, Phys. De materia generatione, inquit,
atq; corruptione nunc Aristoteles brevibus se expedit: & vult
quod materia — per se & propria natura corrumpi non potest;
nunquam enim potentia illa intercedit qua in materia est; igitur
neq; unquam genita, neq; unquam interitura. Declaratur: quia
si materia posset generari, cum nihil fiat ex nihilo, necessarium
esset subjectum aliquod, ex quo manente antecedenteq; ut cætera
res, produceretur. Hoc autem nihil aliud est quam ipsa materia:
Ita eveniet ut fuisse videatur antequam fiat. Similiter si corrumpi
posset, in materiam demum solveretur, ita corrupta esse videbi-
tur, antequam corrumpatur. Eadem est explicatio Cardina-
lis Francisci Tolcti in Commentarijs istius loci: Materia
singularem proprietatem, ait, ultimo loco tradit Aristoteles, nem-
pe esse per se incorruptibilem. — Substantia ejus & potentia sem-
per manet, ob id incorruptibilis est per se. Hoc autem probat: si
enim materia esset corruptibilis, tunc fieret: cum autem in omni
mutatione oporteat aliquid presupponere subjectum, ergo ante pro-
ductionem materiæ deberet procedere aliquid subjectum, sequitur
jam, quod esset antequam esset, nam illud subjectum esset materia
prima.

prima: Nam materia est primum subiectum, ex quo inexistente fit aliquid per se: Hac enim est ipsius definitio. Vterius si corrumpitur, in aliquod ultimum resolvitur: Ergo esset corrupta antequam corrumperetur, illud enim ultimum materia est: Ac si clarius diceret; cum in omni generatione semper aliquid sit praeexistens subiectum, & in corruptione aliquid permanens, non poterit materia generari, nec corrumpi, illud enim subiectum permanens & antecedens esset materia, non autem id quod fit aut corrumpitur. Hæc Toletus. Accedant Conimbricenses, qui institutum & verba Philosophi eodem modo explanant: Absolvit Aristoteles materia tractationem, docens materiam per se & suapte natura, seu ratione substantia neq; generationem neq; interitum subire. — Non gigni autem, nec interire per se materiam ex eo ostendit, quia gigneretur ante suum ortum, & ante suum interitum interiret, quod fieri nequit. Hoc autem sequi eâ ratione demonstrat, quia quicquid fit (scilicet naturaliter) ex aliquo, quod primum subicitur, necesse est fieri, & quod interit, in aliquod ultimum subiectum intereat oportet; quod sane nihil aliud est, quam materia ipsa, quæ propterea desinitur primum cujusq; subiectum, ex quo in se unumquodq; generatur, & in quod, si quidpiam interit, postremo resolvitur. Ita etiam illi.

in Explan.
 c. 9. l. 1.
 Phys.

XXX. Quæ porro Pererius, innumeros alios & communem sententiam ea in re secutus de mundi obicit æternitate, quam toties Aristoteles inculcaverit ac commendaverit, sua sponte cadunt, si phrasis, materia subiecta, & intentum Philosophi ubique rectè observentur. Nam vox, ÆTERNUM, apud Aristotelem in Physicis non sumitur rigoroſe, prout aliquid, omni plane principio & fine carens, denotat, sed in sensu physico & quatenus opponitur naturaliter corruptibili. Hæc in significatione cœlum lib. 1. de cœl. cap. III. vocatur *αἰθῆρ*. Si circulare corpus, ait Aristoteles, neq; augmentationem habere contingit, neq; diminutionem, rationabile est & inalterabile esse. Quod igitur sempiternum, & neq;

l. 21.

31105

E

augmen-

augmentationem habens, neq̄ diminutionem, sed insensibile, & inalterabile, & impassibile est primum corporum, si quis suppositis credit, manifestum ex dictis est. Sic & textu xx, ac xxxi. cœlum incorruptibile appellat, eò quod contrarijs non substat. Aristoteles itaq̄ cum cœlum aut mundum æterna esse dicit, non vult, quod à nullo agente producta sint, & omni plane principio ac fine careant: sic enim solus DEVS æternus est: neq̄ hoc quod ab æterno à Deo creata sint (licet Philosopho vulgò tribuatur): sed quod naturaliter non intereant & corrumpantur, atq̄ sic in natura perpetuo existant. Cui accedit quod ipse Aristoteles expresse docet, vocem *incorruptibilis* diversimode accipi. In undecimo hujus libri capite, duas ejus tradit significationes. Incorruptibile enim ipsi dicitur (1) quod sine corruptione quandoq̄, quidem est, quandoq̄, non est: ut homo & alia corpora naturalia, quæ cum prius sine corruptione sint, posterius non sunt. (2) quod existit, & impossibile est non existere: quo pacto, si absolute & Metaphysicè loquamur, Deus incorruptibilis est; si autem restrictè & physicè, cœlum & mundus rectè dicuntur incorruptibilia, quia per naturam impossibile est ut non existant: haud enim substant contrarijs, nullumq̄ tam validum inter naturalia agens externum datur, quod destruere possit. Et hanc incorruptibilis acceptionem maximè propriam vocat Aristoteles; sed rigorosissimè intellectam non ubiq̄e obtinere indicat cum porro inquit: λέγειται δ' αὐθαρῶς, καὶ τὸ μὴ ῥαδίως φθειρόμενος; dicitur autem incorruptibile, & quod non facillè corrumpitur.

XXXI. OCTAVO objicit Pererius; Aristotelem libro 1. de Coelo, pro confutatione sententiæ Platonis, qui cœlum ab aliquo principio natum dixerat, sed nunquam interiturum, hanc maximam ponere: *Omne quod incipit esse, aliquando desinet esse*; nam quod tale sit, factum esse ex materia, & hinc corruptibile. Resp. Caput & textum, quo
contra

text. 114.

contra Platonem Philosophus ita disputet, Pererius equidem non produxit. Non dubito tamen quin digitum ad textum cii. decimo capite comprehensum, intendat. Ibi Aristoteles: *Genitum cœlum omnes esse dicunt. Sed genitum, hi quidem sempiternum, alij verò corruptibilem, quemadmodum quodcumq; aliud eorum, que natura constant.* Platonem illum esse, qui mundum & cœlum genitum, & sempiternum tamen ac incorruptibilem statuerit, Doctores hîc communiter annotant. Et patet evidenter ex contextu cix, ubi Platonis Timæum Aristoteles inducit: *sunt quidam, ajens, quibus fieri posse videtur, & ingenerabile quippiam existens corrumpi, & genitum incorruptibile perdurare, ut in Timæo: ibi enim ait Timæus, id est, Plato sub Timæi persona, cœlum factum quidem esse, non tamen esse corruptibile, sed fore quidem reliquo semper tempore.* Contra Platonis assertum hoc principium ponit Aristoteles: *Genitum esse, sempiternum tamen esse, dicere, impossibile est.* Ac si argumentetur: Quicquid ex materia genitum est, corruptibile & in materiam resolubile est. Cœlum verò si ex materia, ut Plato statuit, est genitum. Ergo & in eam resolubile, & consequenter non æternum est. Non simpliciter Aristoteles dixit, finem id habiturum, quod esse incipit: Minus verò, factum esse ex materia, quod a principio aliquo natum est, (absurdissimum enim illud in Philosophia Aristotelis): sed defiturum aliquando, quod esse ex materia habet: & cum ex Platonis sententia cœlum genitum ex materia sit, (neque enim hîc Platoni neq; Aristoteli de principio efficiente sermo; ut ex integro Philosophi discursu patet; licet ita Pererius fingat) etiam id corruptibile esse. Quis verò jam dicat, hæc talia cum creatione non consistere?

XXXII. *NONVM* Pererij argumentum sic habet: *Disputatio Aristotelis, qua luculenier tractatur in septimo libro*

Metaph. & priorē parte libri duodecimi, formam non posse produci per se nec immediate à substantiis abstractis, nonne amissa creatione labascit? Resp. si unquam aliàs, sanè hīc mala fide cum Aristotele egit Pererius. Neque enim in septimo, neque in duodecimo Metaphysicorum libro, talis qualem Pererius somniat, disputatio reperitur. Et vellem equidem non librorum tantum, sed & librorum capita, quò inspiciendi copiam haberemus, adducta esse. Interim nomine substantiarum abstractarum, vel ideas Platonicas (de quibus Aristoteles in medio ac fine septimi, nec non calce duodecimi Metaphysicorum) vel intelligentias ac Deum Pererius intelligit: Et per formas, quarum meminit, vel materiales, vel immateriales. Si ideas Platonis; jam rectissimè dixit Philosophus eas nullam formam producere, cum tales non dantur. Sin intelligentias & Deum; etiam sic verè dictum, quod formas materiales immediate & absque materia concursu producere non possint, cum hæc materiam in conceptu suo involvant. Falsum verò est & plane fictum, in aliquo librorum Aristotelis vel minimo apice statui, quod Deus formas immateriales immediate nequeat producere; quia ex sententiâ Aristotelis, ut infra ostendam, anima rationalis creatur. Eam autem, prout corpori conjuncta est, formam esse immaterialem, nemo ignorat.

XXXIII. DECIMA & ultima ratio est, quod Peripatetici sic ratiocinati sint: Si Deus potest creare res ex nihilo, aut is agit liberè atq; contingenter, aut ex necessitate nature. Si contingenter, cum sit infinita virtutis — non posset Philosophus ullâ causam reddere de magnitudine, numero, perfectione & ordine earum rerum quæ sunt in mundo. Etenim hæc omnia penderent ex libera voluntate Dei, qui si voluisset, multò plures maiores & perfectiores res creare potuisset. Sin autem agit ex necessitate nature, & habet infinitam virtutem ad creandum ex nihilo, cum in ipso nihilo nullus sit
termini-

terminus aut modus, deberet sane semper in infinitum novas rerum species efficere: nam si agit ex necessitate naturæ, agit quicquid potest, & quantum potest. At potest in infinitum. Ergo. Quamobrem cum Peripatetici animadvertissent, admissa creatione omni ex parte consequi gravissima incommoda contra suam ipsorum disciplinam, nullo modo possent in animum inducere, ut eam concederent. Ita Pererius. Resp. (1.) Mutatur controversiæ status. Non de Peripateticis, sed Aristotele ipso jam quaestio est, an temporalem creationem cognoverit? Ratiocinantur itaque ac cogitent illi quicquid voluerint, nihil id ad ipsum Aristotelem. (2) Si ita, ut Pererius refert, Peripatetici veteres collegerunt, equidem non parum ineptè argumentati sunt. Deum enim, quantum ad actiones transientes, secundum Aristotelem ex naturæ necessitate non agere, sed libere & contingenter, jam tum supra indicavimus. Vnde in collectione ista falsum supposuerunt. Ast quæ consequentia: Deus juxta Aristotelem agit liberè & contingenter, infinitæ etiam Virtutis est: Ergo reddere Aristoteles non potest causam & rationem magnitudinis, numeri, perfectionis & ordinis earum rerum, quæ sunt in mundo; quia cum ex libera Dei voluntate penderent, multò plures, majores & perfectiores creare potuisset? Nulla omnino: Neque additâ probatione suffulcitur, vi cujus argumentum ita invertimus; Si juxta Aristotelem Deus libere agit, & infinitæ virtutis est, ratio assignari à Philosopho potest, cur non multò plura, majora & perfectiora produxerit. Per infinitam enim virtutem potuit, sed ob libertatem agendi quam habet non voluit.

XXXIV. Atque hæc ad Argumenta Pererij. In quibus id quoque quam maxime desideramus, quod nullum eorum, si unicum forte de *Mundi* *Eternitate* excipias, recte quod debebat inferri: Nempe, Aristotelem temporalem

creationem non cognovisse. Expresse enim Pererius scribit, se probaturum, *Aristoteli nunquam venisse in mentem, ut existimaret creationem, quæ est nova rei ex nihilo productio, hoc est, temporalem, esse possibilem.* Et quod de temporali loquatur, inde quoque constat, quia ad rationem creationis ut sic, non requiritur essendi novitas, velut ipse Pererius lib. v. Phys. c. vii. fatetur: *In cuius (creationis) ratione, inquiens, ponitur ut sit ex non subjecto, non autem ut fiat de novo, vel, ut quod creatur prius duratione fuerit non ens.* Vnde in eisdem libri cap. v. Creationem definit, quod sit *productio rei immaterialis & incorruptibilis ex nihilo, quæ immediate fiat à Deo*; nullâ factâ mentione essendi novitatis. Comparata igitur argumenta sic esse debebant, ut prona & evidenti consequentiâ elici inde queat; Aristotelem creationem temporalem non cognovisse: Etenim & ille, qui omni prorsus creationis cognitione Aristotelem exuit, Pererij rationes poterit urgere.

XXXV. His ita expensis, à doriri Thomam & Iavellum poteramus, qui, quod Aristoteles creationem sine essendi novitate cognoverit & posuerit, supra asseruerunt; (quam vis iste temporalis notitiâ Aristoteli recte adscripserit) nisi fundamentum, quo nituntur, jam tum evertissemus. Nam *probatio hujus conclusionis pendet ex hac, quod Aristoteles ponat, Deum primum produxisse cælum & intelligentias ab eterno*: ut ipse Iavellus lib. xii. Metaph. quæst. v. fatetur & loquitur. Hanc, inquam, hypothesein antea explosimus. Si quis autem rem commodè proponat & dicat, Aristotelem cognovisse, quod Deus sine essendi novitate & ab eterno creare potuerit, eum equidem rectissime loqui opinor: quamquam tunc non tam ipsius creationis sine essendi novitate, quam ejus possibilitatis cognitio Aristoteli tribuatur.

XXXVI.

XXXVI. Restat ut loca & principia ex Aristotele producantur, quæ creationem necessario supponunt & inferunt. Ac primò quidem talia ponemus, unde creatio in genere demonstrari possit. Deinde ostendemus, Etiam creationem temporalem, saltem in particulari quodam effectu, Aristoteli cognitam fuisse.

XXXVII. Fecimus autem jam antea indicium, & satis, ut reor, evicimus, ex serie causarum & quod tandem ad unam aliquam primam deveniendum sit, creationem investigari posse. Jam verò Aristoteles lib. II. Metaph. II. discretè pronuntiat, in nullo causarum genere procedi in infinitum, sed tandem subsistendum in omnium prima esse. *Quod est principium aliquod, ait, neque sunt infinita entium causa, neque in rectum seu in nullo causarum genere, neque secundum speciem & in diversis generibus, manifestum est. Neque enim fieri potest, ut hoc ex hoc, tanquam ex materia in infinitum abeat, veluti caro ex terra, terra ex aère, aër ex igne; atque hujus progressionis nullus sit status. Neque id, unde est principium motus, sive causa efficiens: — Eodem modo, neque id cuius gratia (causa finalis) in infinitum ire potest. — Similiter res habet in eo, quod quid erat esse, seu in causa formali. Et in serie efficientium causarum progressionem non esse in infinitum, Aristoteles ita probat: Mediorum, extra quæ est aliquid extremum & prius, necesse est, quod prius est, causam ipsorum esse, quæ sunt post illud. Si enim nos dicere oporteat, quodnam ex tribus causa sit; primum dicemus. Neque enim extremum sane causa est, cum ultimum nullius sit causa, adeoque nec primi nec medij: sed nec medium; cum sit unius causa, nempe ultimi; unde primi causa esse nequit. Nihil enim interest, unumne an plura sint infinita: Certe infinitorum hoc pacto, & omnino infiniti partes omnes usque ad præsentem, ratione eadem mediæ sunt. Quare si nihil est primum, nulla omnino causa est. Ita Aristoteles, Quæ verba licet*

cet

in Expositio.
huius text.

Comm. in
h. l.

cet generalia sint, & ad omne causarum genus accommodari queant, putamus tamen cum Averroë, Alberto Magno, Thoma & Scoto, Aristotelem in præsentibus per ea, & nomen *causæ*, solam efficientem designare; cum initio sequentis ratiocinij, non minus generalibus verbis utatur: illud autem de causa materiali est, uti exempla sufficienter probant: cumque *in toto capite*, ut Fonseca ait, *nulla sit alia ratio, qua conclusio proposita in causis efficientibus ostendatur, ut ostenditur in alijs generibus causarum.* Vult igitur hoc Aristoteles: si datur progressus in infinitum in causis efficientibus, sequitur omnes illas causas esse medias: Patet; quia unaquaque earum aliam priorem agnoscit. Absurdum autem posterius: Eo enim pacto omnis causa tollitur & causalitas, cum causa media causandi potentiam sortiatur à prima, quæ negatâ, neque media causare potest. Ergo & prius. Quin: si causæ efficientes omnes mediæ sunt, Ergo prima non datur: si non datur prima, etiam media non datur, quia media causa à prima dependet, si non immediate, tamen reductivè. Negatâ igitur prima & mediæ, eliminatur causa omnis & causalitas: quod inconveniens cum manifestum est, concedi oportet, in causis efficientibus progressum in infinitum non dari.

XXXVIII. Pergit Aristoteles, & idem de causis materialibus evincit. *At verò inquit, neque indeorsum, cum superiora principium habent, in finitus progressus esse potest, ita, ut ex igne aqua, ex aqua terra, eodemque modo semper aliud quoddam genus fiat. Duobus enim modis hoc fit ex hoc, (non ut post hoc fieri dicitur, veluti ex Isthmiis ludis Olympici) aut, ut vir ex puero mutato, aut aër ex aqua. Ac ut ex puero quidem virum fieri dicimus, tanquam ex eo quod fiebat, id quod factum est, aut ut ex eo quod perficiebatur, id quod perfectum est. Semper enim est aliqua mediæ, ut inter esse & non esse generatio, ita quod sit inter existens & non exi-*

non existens. Qui autem discis fit sciens. Et hoc est quod dicitur, quod fit ex discente sciens, ut autem tanquam ex aëre aqua, corrupto altero. Propter quod illa quidem non reflectuntur mutuo, nec fit puer ex viro. Non enim fit ex generatione quod fit, sed post generationem est. Sic enim dies ex diluculo, quoniam post hoc est, quare nec diluculum ex die. Altera verò reflectuntur. Proponit Philosophus duos modos fiendi hoc ex hoc, sive aliquid ex aliquo, non quidem quomodocunque & improprie, qua ratione festum Olympiorum apud Græcos dici posset fieri ex ludis Isthmiis (de utrisque legatur Alexander ab Alexandro lib. v. Genial. dierum cap. viii.) quia eos sequitur: sed magis proprie; ut si (1) ex mutato puero vir dicitur fieri, aut (2) ex aqua aër. Quas differentias postea declarat. Subdit autem: utroque verò modo impossibile est in infinitum progredi. Aliorum enim cum media sint, finis sit necesse est: Alia vero reciprocantur mutuo, quippe cum alterius corruptio, alterius sit generatio. Nempè, sive illum, sive istum fiendi modum spectemus, extrema dari oportet. Positis enim medijs necessum est poni finem, tam in ascensu quàm descensu: uti per exemplum patet, quo vir ex puero fieri dicitur; Nam sicut aliàs inter esse & non esse medium est generatio, & fieri sive quod fit, medium est inter existens & non existens: ita medium tunc quoq; obtinet, quando ex puero vir evadit. Atq; hoc locum habet in ijs quæ non reflectuntur, sive in quibus reditus non fit ad primum; quemadmodum ex viro vice versa non fit puer, nec ex die aurora. Habet etiàm locum in ijs, quorum est reflexio & reciprocatio; uti in aëre & aqua, quæ ἔχει σύμβολοι πρὸς ἀλλήλα, sive elementa sunt, *symbolum inter se habentia*, ut Aristoteles loquitur lib. ii. de Generat. & Corr. cap. v. Ex aqua enim corrupta generatur aër, & rursum ex hoc aqua, quia unius corruptio est alterius generatio. Jam posita reflexione sive reditu ad primum, pri-

F

mum

num poni necesse est; & sic processus in infinitum in causis materialibus dari nequit.

XXXIX. Quod de efficientibus ac materialibus causis Aristoteles perspicue demonstrarat, id de finalibus ac formalibus sequenti discursu similiter ostendit, firmatâque ita positione istâ: In causis in rectum, seu in quolibet & eodem causarum genere, h. e. in efficientibus, & cæteris progressum infinitum non esse; quam in fronte capitis poluerat: pro finitate quæ est in causarum speciebus, seu causis diversorum generum sic tandem ratiocinatur: *Si species causarum infinita multitudine essent, neque hoc pacto esset cognitio: tunc enim nos scire putamus, cum causas cognoscimus. Id autem, quod additione infinitum est, tempore finito percurri nequit.* Nempe nulla supererit cognitio & scientia, si in speciebus & diversis generibus causarum progressus infinitus est: quia tunc demum scire putamus, cum causas rerum cognovimus, quas tamen in infinito indagare non possumus. Aut ergo series infinita tollatur in causis, aut scientia omnis & accurata cognitio. Sed hæc proscribi nec potest nec debet. Igitur ista.

XXXX. Et ad eum quidem modum Aristoteles ostendit ac defendit statum & terminum in serie causarum; quo posito non potes non pertingere ad creationem, & facile pertinges si vel saltem in genere causæ efficientis & materialis terminum admittas. Datâ enim prima efficiente & materiali causa, datisque alijs quæ prima causa non sunt, sequitur hæc ipsa producta esse, & quidem vel mediante materia vel non mediante. Si mediante materia: Ergo in prima ad extremum subsistitur, de qua quæro unde sit. Et nisi ex alia priorè est, neque Deo tamen quoad naturam coæterna, sequitur eam esse ex nihilo & creatam. Id autem, quod actione transeunte, sed sine materiæ concursu, productum est, per creationem cœpisse, nemo opinor negabit.

gabit. Vides igitur quam prompte ex isto Aristotelis principio creatio fluat: Vnde eam ipsi notam fuisse merito asserimus.

XLI. Nicolaus autem Taurellus, parte alterâ scripti de Rerum Æternitate, locum eum nihil ad rem facere existimat. Quàm belle id prober audiamus. *Multi sunt,* fol. 279.
inquit, causarum ordines agentium. In quibus hoc necessario contingit, ut prima sit aliqua. Caro fit ex sanguine, sanguis ex chylo, chylus ex cibo & potu, cibus & potus ex fruticibus & vitibus est. Frutices & vires ex seminibus, aqua item & terra sunt: in hisce consistendum est, nisi velis ad primam procedere materiam. Quid multus opus est? Hic tot Aristoteles primas facit causas, quot diversorum effectuum sunt ordines. Et in hisce quidem nullam omnino Dei rationem habet. Lepidè profectò! Esse multos causarum agentium ordines, in quibus necessario prima aliqua sit, dicit Taurellus, & inde deducit, quia caro fiat ex sanguine, sanguis ex chylo, & sic deinceps, donec perveniatur ad aquam & terram. At verò, sint multi causarum agentium ac efficientium ordines (tolerari enim id potest si recte explicetur). Quando verò & quomodo ille nosser probabit, in omnibus necessario aliquam primam esse? An inde, quod caro fiat ex sanguine, & hic aliunde, donec tandem in terra & aqua subsistatur? Equidem Taurellus ita positionem suam roborat. Sed quis vel puerorum unquam, de agentibus & efficientibus causis locutus, thesin suam per materiales, & exempla inde petita probavit? Si caro fit ex sanguine, sanguis ex chylo, chylus ex cibo & potu, ac ita porro: an hic ordo est causarum agentium? Interim ultra aquam & terram in serie illa iuxta Taurellum non progredimur! Age fingamus ita esse. Sane sequitur inde, aquam ac terram non esse ex alia materia. Si autem ex alia non sunt, & existunt tamen, sed non

ex ac per se, unde quæso ortum habent? sive velit sive no-
lit Taurellus, *ex nihilo* respondendum ipsi est & per crea-
tionem. Ut ita ex tradito Aristotelis principio etiam se-
cundum Taurelli glossam creatio inferri possit; neque hoc
quenkquam fugiat, ipsum anno magno Platonis, h. e. nun-
quam, probaturum, quod Aristoteles hic tot primas faci-
at causas, quot diversorum effectuum sint ordines, nisi
forte vocabulo *primitatis* egregiè ludere, & more solito
ineptire velit. Sed Dei tamen in hisce nullam omnino ra-
tionem habet Aristoteles! Audio, & repono, quod non
habeat explicite, habeat tamen implicite. Qui enim fi-
nitatem in genere causæ efficientis asserit, primam eo ipso
admittit, & nullam propterea Dei rationem habere non
potest.

XLII. Revertimur ad Aristotelem. Is libro ix. Met. i.
Potentia & actus, inquit, *latius parent, quam illa qua secundum
motum solum dicuntur.* In Primo autem cap. ii. *Deus tum cau-
sa omnibus esse videtur, tum quoddam principium.* Et cap. iii.
*Qui mentem (DEVM) quemadmodum in animantibus, sic in na-
tura causam cum mundi, tum etiam totius ordinis esse dixit, is præ
superioribus temerè loquentibus, quasi sobrius visus est. Atque
Anaxagoras quidem hos sermones palam tenuisse sermo: Sed
tamen Hermotimus Clazomenius id prius dixisse fertur.* Si verò
in Aristotelis doctrina non omnis potentia & actus motum
& subjæctum respicit, Si que ibi Deus mundi & omnium re-
rum causa est, in eadem fundamentum habere creatio-
nem inficias non ibit, qui unum ex altero legitime potest
deducere. Atque idem prorsus colligimus ex ii. Met. i:
*Principia semper existentium necesse est verissima esse: Hoc est,
Deus cæteris causa est ut existant: nihil quicquam morati,
quod iterum Taurellus petulantiore effudit, Aristotelem,
cum hæc scriberet, de Deo non plus cogitavisse, quam ne frates*
jamb-

jam bonas de rege cogitent Hispaniarum, futurus ne sit Europa
Monarcha nec ne. Nisi forte Peripateticorum Deus sit calidus,
ut res calefaciat, vel frigidus, ut frigidas efficiat. Nempe exi-
stimat, juxta Aristotelem, non Deum, sed ignem causam
esse primam. Unde postremò: *Esto igitur, ait, ignis Peripa-
teticorum Deus. At aliam etiam oportet esse qui refrigeret.* Nos
cum ineptias istas jam tum supra profligaverimus, denuò
non confutabimus.

XLIII. Sed & XII. Met. IX. Deum absolute causam
& principium vocat Aristoteles: & cap. VII. principium quod
non aliter contingit se habere, sed simpliciter est: Atque ait: *A
tali principio (DEO) tum cælum tum natura dependet.* Fatetur
Venerabilis Beda initio suorum Axiomatum, Aristotelem
ibi de Deo loqui, effatumque istud ita format: *A Deo depen-
det cælum & tota natura:* sed addit, dependere juxta eum tan-
tùm in conservari, non vero in fieri & produci. *Ille, inquit,
auctoritas sic intelligitur, quod cælum & tota natura dependent à
Deo, & quoad fieri seu produci, & quo ad conservari.* Secundùm
Aristotelem tamen, qui falsò opinatus est, materiam primam esse
Deo coeternam, & ipsum mundum fuisse ab aeterno, intelligitur
duntaxat quoad conservari, non autem quo ad fieri. *Materia enim
prima secundum ipsum non est facta, nec mundus, sed fuere ab aeter-
no.* Hæc Beda. Sed nemo non videt, Bedam falsâ niti hy-
pothesi; quâ cadente, etiam ista, quæ de Aristotele dixit,
ultrò corruunt. Nos eam tunc infirmavimus, cum adver-
sus Pererium disputarem. Taurellus verò rem alio mo-
do aggreditur, & negat, nomine Principij & Causæ in allato
oçtavo capite Deum ab Aristotele intelligi, quia *Deus toto
contextu ne semel quidem nominetur.* Quasi vero explici-
um Dei vocabulum necessario hic requiratur, & alium quàm
Deum integer contextus admittat. Paulò ante autem, præ-
missio hoc Aristotelici dicti sensu: *Ex tali cælum & natura pen-
dend*

axiom. 1.

ad arqum.
7 in th. 28.
29.

fol. 271

deus principio, quod simpliciter sit necessario, scilicet ut aliter omnino esse nequeat: annectit & infit: Hic cause desiderantur, ob quas cælum & naturam oporteat à tali pendere principio. Qua tamen inania prorsus sunt: Sufficit enim pro præsentis, Aristotelem, ex cuius assertis & hypothesebus nunc disputandum, ita dixisse: Nam causas reddere, cur cælum & naturam à tali principio pendere oporteat, aliò pertinet. Pergit: Quid, ignis ut urat, & res calefaciat ceteras tali eget principio? Siquis ignis a nullo superiore pendeat principio, cur cælum ab alio pendere necessesse sit? Resp. Ut verum à Taurello supponi, quod falsissimum & ludicrum, vix quisquam est qui non advertit & rideret, nosq; hypothesein istam pridem diluimus. Addit: Quomodo etiam natura, quomodo cælum à necessario illo principio pendeat, nequaquam est expositum. An scilicet ut à movente, vel ut ab efficiente. Resp. ut ab utroque, si secundum Philosophum loquamur. Quod enim Aristoteli est Primum Movens, idem & prima causa efficiens: quamvis in capite citato septimo primus motor tantum ut finis induci videatur: Ideo autem Aristoteles id fecit, ut ejus immobilitatem declararet.

XLIV. Libro 1. de Cælo cap. ix. ponit ens quoddam
immortale & divinum, intransmutabile, primum ac maxime summum, quod neque habet pravitatem ullam, neque indiget suorum bonorum ullo est. Id autem est Deus. Et adstruit, quod ab eo alijs pendeat, his quidem exactius, his autem obscurius, esse & vivere. In altero Rhetoricorum cap. xxiii. inquit: Dæmonium nihil est, nisi aut Deus, aut Dei opus. At quicumque existimat Dei opus esse, eum necesse est existimare, etiam Deos esse. Quæ
verba Franciscum Murciam allegerunt, ut in Disput. 1. super Octavum Physicorum scriberet: Adde præterea, revera Aristotelem cognovisse creationem, nam in Rhetoricis docet, dæmones factos fuisse à Deo, cum tamen facti fuerint per creationem. Tantum Taurellus more suo oggannit: Nimis leve hoc est, ut
alia

fol. 267.

alia sunt quæ loco profertur alieno. Quid? An putas hanc Aristotelis fuisse sententiam. Toto cerè cælo errat, quisquæ hoc putet. Quid enim aliud sunt cælorum mentes motrices, quam demones? si verò hæ Dei sunt opera, quomodo cælus ab æterno moverunt? Scilicet contradictionem implicare existimat Taurellus, si quis intelligentias ab æterno, & Dei tamen opera esse, dixerit. Quam quidem contradictionem vellem Taurellum monstrasse. Sane ut Deus ab æterno fuit omnipotens (alia nunc non urgemus) ita ab æterno naturas creabiles, si voluisset, creare potuisset. Ne dicam fictum & falsum esse, quod juxta Aristotelem intelligentiæ cælus ab æterno (pro ut quidem Taurellus id accipit) moverint.

XLV. Ut autem Aristotelis ista principia & asserta omnia, quæ hætenus produximus, creationem evidenter inferunt: ita non minus valet & præclarum hoc nomine est, quod in exordio ejus *περί κόσμου* libro cap. vi. legitur, & sic habet: *Vetus sermo est, καὶ παλαιός ἐστί ἀ majoribus productus inter omnes homines, universa enim ex Deo, tum per Deum constituta fuisse atque coagmentata.* Nec dici potest, librum illum Aristotelis non esse, ut ut doctissimi Viri (quorum tamen existimationi nihil detractum cupimus) ita sentiunt. Etenim jam tum circa medium secundi sæculi post natum Christum, Iustinus Philosophus eum ab Aristotele scriptum confirmavit, uti ex ipsius ad Græcos Parænesi notum est; quod sane tanti Viri fidem ac luculentum testimonium temere rejici non debet, cum eo antiquior vel æqualis afferri non possit, qui Philosophi librum esse disertè neget. Quod enim Diogenis Laërtij, Iustini *συγγραμμάτων*, Catalogus librorum Aristotelis, in quo hic ipse non continetur, allegari solet, nihil ad rem facit: nam eos etiam Laërtius omittit, qui iudicio Peripateticorum indubitato Aristotelis sunt. Alios non raro imperfecte allegat. Neque ob-

que obstat quod Iustinus scribit, Aristotelem in dicto li-
bello brevem quandam Philosophiæ suæ delineationem
proponere; & nec Logica tamen neque Practica ibi inve-
niuntur. Etenim ratione Philosophiæ naturalis & subli-
mioris, id intelligendum esse, hæc, quæ in ipsa libri de Mun-
do fronte leguntur, sufficienter indicant: *Mibi quidem saepe
divina quadam res, Alexander, admirationeque digna visa est
Philosophia: præcipue vero ea in parte, in qua sola ipsa sublimè sese
tollens ad contemplandas rerum naturas magno illic studio contem-
dit, existentem in eis veritatem cognoscere.* In fine capituli:
*Proinde dicere ipsi aggrediamur de iis omnibus universum collectis,
quamque fieri potest maximè Theologica commentatione edisse-
rere, qua nam sit cuiusque horum natura, situs, motus.* Atque
sit ita, Iustinum non ubiq; verum libri ejus sensum affecu-
tum esse; non putaverim tamen, ipsi inde testimonio, quo
liber Aristoteli adscribitur, valoris quicquam detrahi pos-
se. Deinde eadem hîc dogmata reperias, quæ alibi in
Aristotele traduntur. Cælum motu perpetuo cieri tum
alijs in libris, tum altero de cælo cap. iii. expresse docet.
*Quoniam cælum, inquit, tale est (corpus enim quoddam divinum
est) ob hoc habet circulare corpus, quod natura circulariter move-
tur semper. Idem in eo, qui æquè notus est, cap. ii. inculcat:
Cælum cum divinis corporibus plenum sit, quæ sidera nos appella-
re solemus, motuq; sempiterno agatur uno circumactu, orbisque
ductu eodem: perenni utique in ævum renore rapta secum illa
circumagat corpora. Cælum esse substantiæ igneæ qui-
dam olim censuerunt: quæ opinionem his verbis hîc re-
jectam videmus: Cæli porro siderumque substantiam, appella-
mus atherem, non quidem ideo quod ignita flagret ipsa, ut aliqui
censuerunt. Rejecta etiam est lib. i. Meteor. iii. signum suffi-
ciens, quod qui sursum est locus non sit calidus neque ignitus, est
etiam disorsus astrorum. Libron. de Cælo Cap. i. & passim
alibi*

6. 17.

TEXT. 1.

alibi, cœlum non corrumpi Aristoteles docet, eoque sensu ibidem
ac lib. i. cap. 111. sempiternum vocat: imò divinum; & tandem addit:
*Quapropter tanquam altero quodam existente primo corpore præter terram,
& ignem, & aërem & aquam æthera appellaverunt superiorem locum, à cur-
rendo semper sempiterno tempore ponentes ipsi denominationem. Eadem in
hoc de Mundo libro invenimus: Cœli substantiam appellamus ætherem,*
*— origine huius vocabuli inde deducta, quod semper æther currat motu cir- c. 21
cum auctili, cum sit illud elementum à quatuor illis diversum, tum divinum
tum interitus. expers. Capite vi. ista leguntur: summam & primam sedem
mundi sortitus est Deus, & in summo culmine universi cœli suam habet ipse
domicilium situm & collocatum. — Proinde id præstabilius esse censemus, Deo-
que tum decentius, tum magis consentaneum, ita de eo opinari, ut dicamus,
potestatem illam in cœlo sedes suas habere. Similia prorsus lib. i. de cœlo
c. 111. habemus, ubi Aristoteles: Omnes homines de Diis habent existima- c. 21, 2
tionem, & omnes eum, qui sursum est, locum Deo tribuunt, & Barbari &
Græci, quicumq; putant esse Deos, tanquam videlicet immortalis immortale
coaptatum sit. Et lib. 11. cap. 1. Cœlum & qui sursum est locum, antiqui qui-
dem Diis attribuerunt, utpote quod solum est immortale. Plura quæ urgeri
poterant, nunc non urgemus, tum quod instituti ratio non permit-
tit, tum ex se certum est, in integro Regi xhorus libro nihil reperiri,
quod cum principijs & doctrina Aristotelis, imò ipsâ sæpe dictione,
exactè non conveniat, quicquid dicant alij.*

XLVI. Præteriri autem & negligi non debet, quod Alexandro
Macedoni liber iste dicatus est, regisq; ingenio digna complecti-
tur, non minus eleganter quàm breviter exposita. Quæ res sane Fran-
ciscum Patricium, rigidum aliàs & sæpe iniquum librorum Aristoteli-
corum censorum, permovit ut Tomo 1. Discussionum Peripatetica- lib. 6. fol.
rum scriberet: In libro de Mundo qui ipsi Alexandro inscriptus ab Aristo- 44. a.
tele est, ipsi Aristoteles totam, tum divinam tum naturalem Philosophiam;
doctrinas scilicet secretiores acroamaticas per compendium, Regio scilicet
otio ac ingenio accommodatas, tradidit. Neque enim Physicis illis aut primæ
Philosophiæ libris quicquam continetur, quod regio muneri infervere possit;
imò potius omnia qua non solum occupatissimum Regem delectare aut instrua-
ere non possunt, sed etiam otiosissimis studiosissimisque, & labores ingentes &
tedium incutiant. E contra liber de Mundo, & partes omnes ipsius, & ordi-
nem & Geographiam, & aëris passionem & divinam providentiam explicat:
que omnia regi & populorum Reçtori, & exercituum ductori maxime con-
ducere queant. Atque ea methodo eo libro comprehensa sunt, ex qua facile
vel memoria repetere, qua à præceptore prius audierat, vel etiam sine radio
neglegere Alexander posset. Quam methodum Regibus idoneam esse declarat
Ptolomæus

Protoni, 55.
 Ptolomei Philadelphi desiderium, quem refert Proclus ab Euclide requisisse, an esset aliqua in Mathematicis Regia methodus, quæ per compendium in disciplina umbui posset; tulisseque ab eo responsum, nullam esse. Et addit post aliqua: Nec quia proæmium non sit de Aristotelis more, liber is Aristotelis non est, cum nec discipulos alloqui de ipsius est more, quod tamen in sine libri Elenchorum facit. Neque idcirco, Aristotelis enim librum non esse, est à quoquam unquam assertum. Hæc Patritius. Si qui dixerint, ab alio dedicationem & præfationem illam adscriptam esse, probandi onus, quod nunquam excutere poterunt, in se temerè derivabunt. Quæ aliàs objici solent de Britannia & Hybernia, quæ Aristotelis tempore Hypato Deo, & saltim Poëtarum fabulis celebres fuerint; item de Mundo libro ut plane cognita adducantur: Vel, quod libellus ab Aristotele alibi non allegetur; & similia, momenti nullius sunt, quamvis firmum in ijs multi præsidium quarant. Daniel Heinsius peculiarem, de Autore libelli de Mundo, dissertationem edidit, novæ Orationum editioni suffixam, in qua multis congestis argumentis ostendere nititur, eum Aristotelis non esse. Scimus tamen doctissimum Virum Olavum VVormium, egregio eadem de materia emisso opusculo, contrarium jam pridem monstrasse ac defendisse, quem & Clarissimus Vir, nostræque Academix eximium quondam ornamentum, Henricus Julius Scheurl in Bibliographia Morali hoc nomine laudat: deque ipso regi nobis libro rectè apponit: *Qui ab aliquo Peripatetico Philosophia cultore ex Aristotelis dogmatibus decerptum, vel potius excerptum esse statuunt: hi verò, quod ad rem faciat, nihil dicere videntur. Sufficit enim, quod sit doctrina Aristotelis & à cæteris ipsius dogmatibus non recedat.* Heinsij rationes ut fucò saltim probè illinitæ, sic exigui quin nullius valoris sunt. Nos & istas & alias, si quæ fuerint, datâ ansâ in conspectu publico solvemus. Atque ista ex occasione.

XLVII. Hæc tamen ex Aristotele excerptissimus & huc transfusissime evidentia principia ac fundamenta, unde creatio, saltim in genere, desumi & bonâ consequentiâ inferri potest. Ideoque eam Aristoteli cognitam fuisse meritò nunc concludimus. Superest ut ostendamus, etiam temporalem ipsum cognovisse, saltim in effectu quodam particulari. Id autem verbo fiet.

XLVIII. Libro II de Generatione Animal. cap. III. vegetanti ac sentienti animæ Aristoteles tribuit, quod à materia & semine tantquam subjecto dependeant. De rationali verò inquit: *Restat ut mens (anima rationalis) sola extrinsecus accedat, eaq; sola divina sit. Nihil enim cum eius actione communicat astro corporalis.* Si verò anima rationalis

nalis non educitur, de potentia materiae, seu à subiecto non dependet, sed extrinsecus corpori ad recipiendum apto accedit, atque divina sive à Deo est, creatam esse oportet. Vnde quotquot in loci huius expositione versantur, omnes pone de animae rationalis creatione eum accipiunt. Lucillus Philalthæus in Proœmio Commentariorum ad III. librum de Anima: *Aristoteles veritate impulsus, animam de foris accedere divinitus, dixit, eamq; rem divinam prodidit. Quod si res divina est, à Deo ortum suum & creationem habet, quare essentia est condita à Deo & non à parentibus per semina & menses, neq; ex putri materia, neq; ex ovo, neq; vermiculari substantia orta, ut animæ aliorum animalium procedunt. — Anima rationalis non constituitur per subiectum, nec ab eo pendet, sed à Deo.* Et in Comment. ad Contextum XI. *Anima rationalis, ait, apud Aristotelem constat ex multiplici potentia & una essentia — cuius essentia & substantia incorporea, non è semine, sed divinitus de foris accedit.* Ita in commentarijs suis Philalthæus; quæ post ejus obitum publicæ utilitatis causa superiori seculo edidit Gregorius Benvenutus Lucensis. Lucillo jungimus Conimbricenses, qui in Tractatu de Anima Separata Disp. I. art. II. cum illum ipsum, quem jam tractamus, Aristotelis locum citassent, subdunt: *Quibus verbis significat Aristoteles, animum humanum non educi è gremio materiae, sed divinitus creari, atq; adeo immortalem esse. Cuius contrarium ante illa verba, quæ nunc citaverat, premiserat de formis caterorum animantium, eas videlicet extrinsecus advenire non posse, quod operationis tantum corporeæ sint principia. Attexunt quæ hîc legi omnino debent: Nec audiendi sunt, qui susceptæ opinionis retinendæ studio, hunc locum adeò detorquent, & de Intellectu agente, id est, de Deo, intelligendum arbitrantur; cum Aristoteles non de Deo, sed de anima; nec de divino, sed de humano intellectu eo loco palam disserat. Quos etiam Philoponus scita ratione urget: Qui fieri possit, inquit, ut de Divina mente illud ab Aristotele dictum putemus, cum scribat, non satis hoc adhuc constare, utrum hæc vis à ceteris anima facultatibus, & ab ipsa materia abiungi possit? siccine de prima mente loqueretur? Annon omnibus certum est, hanc æternam, & omnis interitus expertem esse? Hæc ille. Et cum eo Conimbricenses. Alios adducere nihil attinet, neque vacat.*

XLIX. Inquis. Dixerit Aristoteles, animam rationalem creati ubi verò, quod creetur in tempore? Forte enim voluit, quod ab æterno unaquæque à Deo producta sit, & disposita ac ad recipiendum aptæ materiæ hodie immittatur. Resp. Libro XII. Metaph. c. ut. docet Philosophus, nullam formam, & sic nec animam rationalem, existere antequam materiæ uniatur; hanc tamen à corpore egressam separatim posse existere. *Causa, inquit, moventes & efficientes,*

entes, tanquam antea existerent: qua vero ut ratio seu causa formalis, simul sunt cum formato, & antea non existuat. Declarat: Cum enim sanus sit homo tunc etiam sanitas est, non ante: sanitas autem forma hominis sani est. Et forma aerea Sphæra simul atque aerea Sphæra. Si (an) autem aliquid posterius & corrupto corpore permanet, considerandum est. In quibusdam enim nihil prohibet ut permaneat & subsistat, veluti si anima tale sit, non omnia, sed intellectus seu ea qua rationalis est. Omnem namque animam persisterere corpore corrupto, fortassis impossibile est. Quod si vero Anima rationalis juxta Aristotelem non existit ante sui cum corpore unionem, & à Deo tamen per creationem est: Etiam in Aristotelis schola ab æterno non est creata. Ergo in tempore & cum essendi novitate.

L. Certè evidentia ejus, quod ex altero de Generatione Animalium pro-
duximus, Augustinum Niphum vi quadam adegit, ut, cum antea temporalis creatio-
nis notitiam Aristoteli derogasset, eam ipsi tandem adscriberet, & palinodiam caneret.
Hanc Recognitionibus suis post Commentum Averrois LXXIIIX. in primo Phy-
sicorum inferuit, & sic habet: In commentarijs asserui, creationem temporalem nec
esse Peripateticam nec esse Platoniam: In libro vero de Intellectu asserui, creationem
temporalem, non tanquam expressam ab Aristotele, quoniam nullibi, ut per se quantum
eadem determinavit: sed tanquam ea sequentem, qua Aristoteles asserit, vel tanquam
non repugnantem his, qua ipse fateitur. Demum in eo libro quem scripsi nuperrime de
Immortalitate Anima, hac omnia retractavi, & asserui, temporalem ipsam creatio-
nem, saltem intellectiva anima, esse Peripateticam: non tamen quod de ipsa Aristote-
les seorsum quasi per se quaesivit, pro utraque parte adducendo argumenta & opinio-
nes, & tandem determinando, — sed bene tractando de aliis, obiter interserui talem
creationem. Nam libro secundo de Generatione Animalium, disputans de genera-
tione animalium, qua sunt ex semine, interserui de modo, quo intellectiva anima ad-
venit semini, & declarat tria, & quonam tempore recipiatur, & quonam modo; &
unde; hoc est, utrum ab agente extrinsecus efficiente, an ex ipso semine traducatur. Et
loquitur de intellectu, qui accipitur pro tota ipsa intellectiva anima: nam paulo ante se
exponens, declaravit intellectum, qui est intellectiva anima, esse formam qua homo est
homo, & ita loquitur de intellectiva anima, qua advenit ultima est. Et declarans illa
tria, sicut primo, mentem semini advenire ultimo loco post sensualem, quia, ut inquit,
primo ei vegetaria, deinde sensualem ex semine traducitur, ultimo rationalis accedit:
ubi inter rationalem & intellectum nullam facit differentiam. Deinde declarans se-
cundum, asserit rationalem non venire in semen, sicuti cætera veniunt, qua educuntur
de potentia materia, quod probat argumento, sumpto ab operationibus anima rationali.
Deinde exponens tertium, eam accedere asserit extrinsecus, & ita ab agente, extrinsecus
ipsam producente, per qua pater, cum clarissime temporalem creationem assignasse. Nam
cum, ut inquit, rationalis ex semine non traducatur, per generationem non fit, sed, cum
extrinsecus accedat, per creationem fiat necesse est. Sic mentem Aristotelis explanat
veteremque opinionem suam per ea correxit Niphus,

LI. Dices: Creationem in tempore esse fidei articulum solis Christianis no-
rum, ideoque ejus notitiam Aristoteli absurde tribui. Resp. (1) Creatio & pro-
ductio Temporalis Universi articulus fidei est; non alicuius particularis effectus. (2)
Eadem non est fidei articulus purus, sed mixtus, qualem & ipsi gentilibus saepe no-
tum fuisse constat. De Lino & Anaxagora hac habet Lactantius: Lino, Mercurio Mu-
ad vit. Phil. saque Præia genitum affirmant: scripsisse autem mundi generationem, sicuti item &
m. 3. Luna cursus, animalium & fructuum generationes. Hoc autem operi suo fecit initium:
Tempus erat quo cuncta simul sunt condita quondam. Quem sequitur Anaxagoras &
ipse simul facta omnia asseruit, eaque mente accedente composita.

F I N I S.

Flb 5320

8

ULB Halle

003 615 189

3

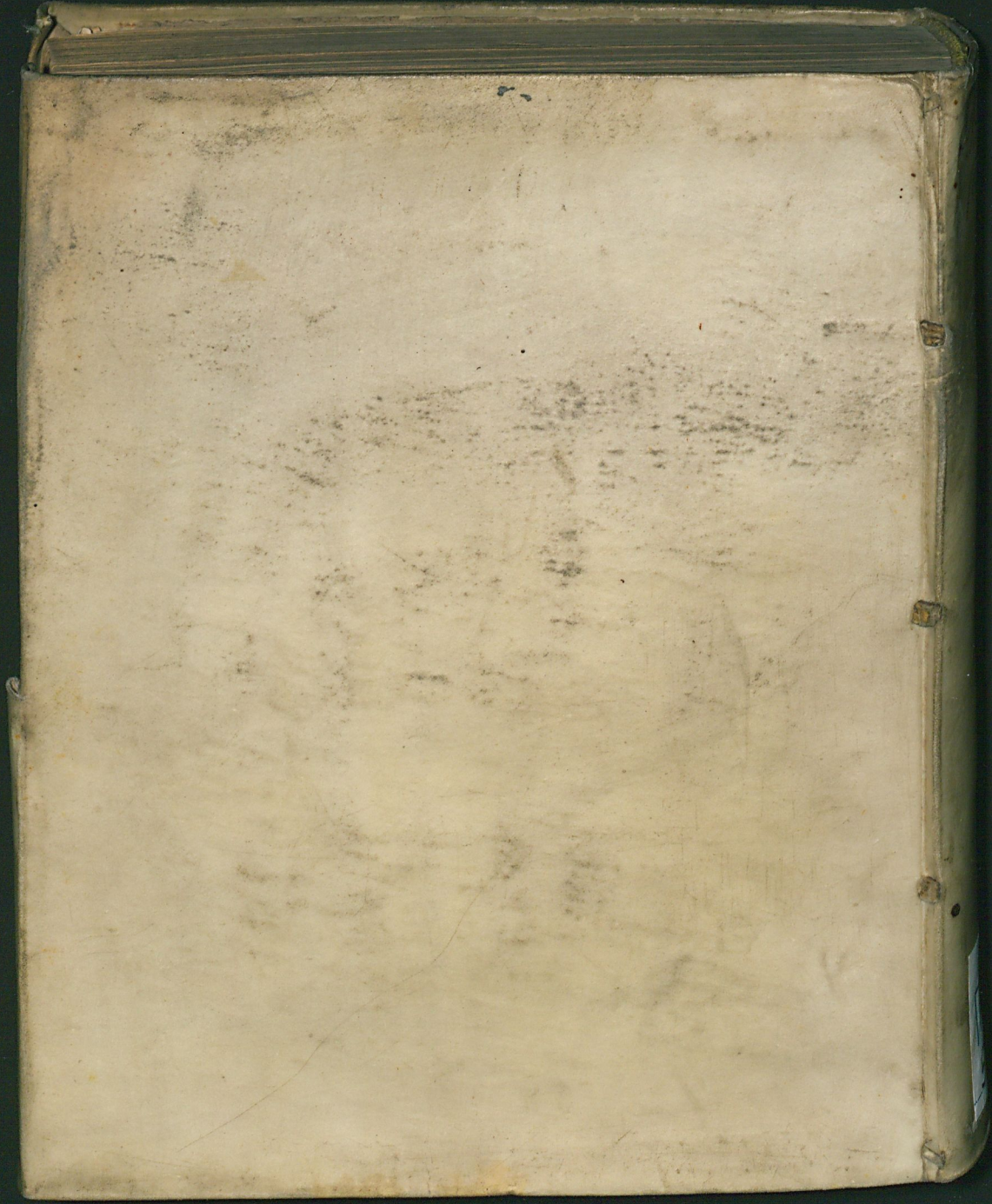
56

Retros ✓

VD 77

[Handwritten signature]

B.I.G.

Farbkarte #13

GEN.
 E
 TIONE
STOTE-
NOVERIT
 ONEM?
 ITATIO,
 A M
 tissimi Philoso-
 Ordinis
 S I D E
RIXNERO
 PH. MAG.
 IDITORIO MAIORI
 Septemb.
 defendet
BRADVS Schneider
 is Noricus.
 STADI
 MVLLERI Acad. Typ.
 D D C LIX.

Ce 2103
an 3

X

